

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Budování búrské identity v Jižní Africe

Barbora Zimová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Budování búrské identity v jižní Africe

Barbora Zímová

Vedoucí práce :

Prof. PhDr. Aleš Skřivan, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Aleši Skřivanovi, Ph.D. za vstřícnost, ochotu, cenné a praktické rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 PRVNÍ EVROPANÉ V JIŽNÍ AFRICE	4
2.1 BARTOLOMEO DIAS	4
2.2 VASCO DA GAMA	5
2.3 HOLANDESKÁ VÝCHODOINDICKÁ SPOLEČNOST A PRVNÍ HOLANĎANÉ V JIŽNÍ AFRICE	6
2.4 BUDOVÁNÍ HOLANDESKÉ ZÁSOBOVACÍ STANICE	7
3 PŘÍCHOD BÚRŮ DO JIŽNÍ AFRIKY	10
3.1 ŽIVOT BÚRŮ	10
3.2 PRVNÍ STŘETY BÚRŮ S DOMORODÝM OBYVATELSTVEM	12
3.3 OTROCTVÍ V JIŽNÍ AFRICE	14
4 OSIDLOVÁNÍ VNITROZEMÍ JIŽNÍ AFRIKY	17
4.1 VÁLKA S XHOSY	19
4.2 BRITSKÁ OKUPACE V LETECH 1795 –1803	21
4.3 DRUHÁ ANGLICKÁ OKUPACE KAPSKÉ KOLONIE	23
5 VÁLKY S KMENEM ZULUŮ	28
5.1 VZESTUP KMENE ZULUŮ	28
5.2 KOLONIZACE NATALU	34
5.3 POSLEDNÍ LÉTA ŠAKOVY VLÁDY	36
6 VELKÝ TREK	38
6.1 PŘÍČINY VEDOUcí K VELKÉMU TREKU	38
6.2 PRŮBĚH VELKÉHO TREKU	39
6.3 ZALOŽENÍ BŮRSKÉ REPUBLIKY NATALIE	43
6.4 DŮSLEDKY VELKÉHO TREKU	44
7 ZÁVĚR	47
8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	49
9 RESUMÉ	50

1 Úvod

Téma mé bakalářské práce zní Budování búrské identity v jižní Africe. Cílem mé práce je shrnout okolnosti, které vedly k utvoření búrské identity od příchodu prvních Evropanů do období první poloviny 19. století. Svou práci jsem rozdělila do čtyř kapitol, ve kterých postupně rozebírám nejdůležitější události, které ovlivnily vznik búrského národa.

Vznik búrského etnika byl odstartován založením holandské námořní stanice v roce 1652 Johannem van Riebeeckem. Původním cílem holandské Sjednocené východoindické společnosti nebylo tuto oblast kolonizovat, to se však změnilo s nárůstem evropských osadníků, kterým již námořní stanice a její blízké okolí nestačily. Rozhodli se expandovat více do vnitrozemí Jižní Afriky. Evropští osadníci, kterým se začalo říkat Búrové, si své místo ve vnitrozemí museli vybojovat od domorodých kmenů, s kterými často vedli války. Zpočátku to byl klan Khoikhoiů, pak Xhosů a nakonec kmen Zuluů. Do života Búrů také zasáhla Velká Británie, která se taktéž snažila získat nadvládu v Jižní Africe a násilně připojila Kapskou kolonii k britskému impériu. Primárním cílem Búrů bylo vytvoření vlastního státu, kde by nad nimi nikdo neuplatňoval svou moc a oni si mohli žít spokojeným životním stylem nazývaným „*lekker lewe*“ neboli *sladký život*. Vytvoření vlastního svobodného státu se jim i zčásti podařilo, ale jen na krátkou dobu, jelikož na scénu opět vstoupila Velká Británie, která anektovala jejich území.

V první kapitole se zaměřím na události v jižní Africe před rokem 1652. Stručně zde popíšu průběh objevování jižní Afriky, o který se zasloužily především zámořské výpravy portugalských mořeplavců Bartolomea Diase a Vasca da Gamy. Kapitola se bude dále věnovat příchodu Holanďanů a aktivitám Sjednocené východoindické společnosti v této oblasti. Také zde budou popsány okolnosti vedoucí k založení holandské obchodní stanice a nastíněn vztah nově přichozích evropských osadníků k domorodému obyvatelstvu a problémy, s kterými se obchodní stanice potýkala a které následně vedly k rozšíření

evropských osadníků i mimo oblast obchodní stanice.

Druhá kapitola se bude zabývat příchodem Búrů do jižní Afriky, tedy především holandských kalvinistů a francouzských hugenotů, kteří se na jihu Afriky usadili a postupně se asimilovali v nové etnikum, které je nazýváno Búrové nebo Afrikánci. Kapitola se také bude dále věnovat životu Búrů, konkrétně jejich náboženskému vyznání, které pro Búry hraje zásadní roli, jejich dorozumívacímu jazyku, kterým se stala afrikánština, přístupu ke vzdělání nebo jejich celkovému životnímu stylu. Popsány zde budou i první konflikty s domorodými Khoikhoii, jejichž vzájemné vztahy se zhoršily poté, co jim evropští osadníci začali zabírat stále větší množství pastvin. Poslední část této kapitoly bude věnována otroctví v jižní Africe, které Búrové brali za přirozené, a domorodé obyvatelstvo často najímali do námezdních služeb.

Třetí kapitola bude zaměřena na búrskou expanzi do vnitrozemí jižní Afriky. Kvůli narůstání počtu evropských usedlíků a kotvících lodí nebyli domorodí Khoikhoiové nadále schopni zajistit dostatek dobytka, který by mohli Evropanům zprostředkovat. To bylo důvodem toho, že evropští osadníci migrovali do vnitrozemí, kde zakládali vlastní farmy a pásli svůj dobytek. Dále zde nastíním konflikt mezi Búry a Xhosa, který byl nevyhnutelný, neboť Búrové při expanzi do vnitrozemí zabírali jejich pozemky a stáda s dobytkem. V této kapitole připomenu i britskou okupaci Kapska, která měla za následek významný búrský čin nazývaný Velký trek.

Ve čtvrté části se budu zabývat kmenem Zulů a jejich nejslavnějším náčelníkem Šakem. Popíšu zde okolnosti, které vedly k vzestupu moci a slávy Zuluů, a zaměřím se na konflikty, které vedli s dalšími africkými klany. Také zde zmíním další kolonizaci Búrů, kteří se začali usazovat mimo Kapskou provincii a její blízké okolí a migrovali více na severovýchod do oblasti Natalu.

Poslední kapitola bude věnována Velkému treku. Shrnu zde příčiny, které k Velkému treku vedly, blíže popíšu průběh Velkého treku a jeho důsledky. V závěru kapitoly nastíním vznik búrských svobodných republik, čímž Búrové dosáhli svého vysněného cíle, kterým byla svoboda a vymanění se z britského

vlivu.

Ve své práci jsem využila spíše sekundární zdroje, především knihu od Otakara Hulce s názvem *Dějiny jižní Afriky*, která podrobně popisuje historické události v jižní Africe od pravěku až po dvacáté století. Dále využiji monografii od Iva Budila s názvem *Válka Zuluů. Britsko-zulská válka v roce 1879*, kde jsou taktéž zmíněny některé důležité události od roku 1652, tedy od založení holandské námořní stanice. Další knihy, které jsem ve své práci čteně využívala, jsou například kniha od Rogera Becka *History of South Africa* nebo od Leonarda Thompsona *A History of South Africa*. Dále jsem také využila knihu od Ivana Hrbka *Dějiny Afriky* nebo od Hany Horákové *Národ, kultura a etnicita v postapartheidní Africe*, kde se autorka také věnuje búrskému etniku, afrikánštině nebo roli nizozemské reformované církve v každodenním životě Búrů. Jelikož je práce zasazena do historického kontextu, budu zde popisovat i události před vypuknutím Búrské války, proto nejspíše využiji i práce, které se primárně zabývají jiným tématem, jednou z nich je například kniha Filipa Nerada *Burská válka*.

2 První Evropané v jižní Africe

Patnácté století se vyznačuje evropským soupeřením o nalezení námořní cesty do Asie. Naopak africký kontinent, který nepředstavoval pro Evropany žádné velké zisky, stál dlouhou dobu mimo jejich sféru zájmu. Mnohem atraktivnější se pro Evropany stala oblast Orientu, především Indie. Z té se do Evropy vyváželo cenné zboží jako například koření, drahé kovy nebo cukr a pepř. Toto zboží bylo v Evropě natolik žádané, že se mořeplavci i přes velká nebezpečí a rizika pokoušeli dosáhnout břehů Indie po širém oceánu. „*Pozemní cesty do Evropy na Blízkém východě ovládali „nevěřící“, a ti pak na nich, pokud je zcela neuzavřeli, začali vybírat neúměrně vysoké tranzitní poplatky.*“¹

2.1 Bartolomeo Dias

Prvním Evropanem, který dosáhl jihu „černého“ kontinentu, se stal v roce 1488 portugalský mořeplavec Bartolomeo Dias. Za původní cíl své plavby si vytyčil doplout do Indie podél jižního pobřeží Afriky. Během této cesty dosáhl jižního cípu Afriky, který pojmenoval mys Dobré naděje.²

Jižní cíp Afriky obeplul v roce 1488 za nepříznivých povětrnostních podmínek a pokračoval dále severním směrem. Kvůli bouřce musel svou cestu do Indie přerušit a zakotvit v zátocě, kterou nazval São Bras, dnes známou jako Mušlová zátoka (Mossel Bay). Dále pokračoval podél jihovýchodního pobřeží přes zátoku Algoa až k ústí řeky Keiskamma. Zde se posádka rozhodla pro návrat domů do Portugalska. Na zpáteční cestě loď opět několikrát kotvila například na nejjižnějším cípu nazývaném Střelkový mys nebo v tzv. Falešné zátocě.³ Při některých přistáních vztyčovala posádka na pobřeží kříže, které byly zasazeny do kamenných pilířů. Celkem byly postaveny tři a jeden z nich se nalézal právě na jižním cípu Afriky, tedy na mysu Dobré naděje (Capo da Boa Esperanca).

¹ HULEC, Otakar, *Dějiny jižní Afriky*, Praha 2010, str. 46.

² BECK, Roger, *The history of south Africa*, Westport 2000, str. 25–26.

³ HULEC, str. 48–49.

2.2 Vasco da Gama

Po Bartolomeovi Diasovi se dostal v červenci 1497 do jižní Afriky Vasco da Gama. Jeho výprava vyplula 8. června 1497 z portugalského přístavu Restela. Celkem se plavilo pět lodí. Čtyři pluly pod velením Vasca da Gamy a jejich cílem bylo dosáhnout břehů Indie. Páté velel Bartolomeo Dias a plula pouze do Miny. Vasco da Gama využil zkušeností svých předchůdců a rozhodl se vyhnout nepříznivým povětrnostním podmínkám u afrických břehů a plout středem oceánu až k mysu Dobré naděje.

Z Kapverdských ostrovů se vyplavil 3. srpna a pokračoval po širém moři až do 8. listopadu, kdy zakotvil na ostrově svaté Heleny. Poté obeplul mys Dobré naděje, kde se střetávají vody dvou oceánů: Indického a Atlantského. Dále se vydal severovýchodně až k zátocce, kterou Bartolomeo Dias pojmenoval São Bras, kde doplnil zásoby.⁴, *Dne 25. prosince přistál u pustého pobřeží bez známek lidské činnosti, na němž se zalesněné pahorky střídaly s písčitymi a kamenitými plážemi. Zde se portugalský mořeplavec setkal s černošskými pastevci, kteří si říkali Pondové, a pojmenoval zemi Natal podle portugalského označení vánočních svátků*.⁵ Natal byl od vnitrozemí oddělen Dračími horami a z druhé strany útesy, které komplikovaly přístup od moře. Díky těmto přírodním podmínkám byla oblast Natalu po dlouho dobu mimo západní vliv.⁶ Podél Sofaly pak pokračoval k Mosambiku a městu Malindi. O rok později, tedy v roce 1498, doplula výprava do Kalikatu. Odtud lodě přivezly náklad skořice, muškátového oříšku, zázvoru nebo pepře. Při zpáteční cestě Vasco da Gama kotvil v Angedivě, Malindi, na Mosambiku, na mysu Dobré naděje nebo na Kapverdských ostrovech.⁷

Výpravu Vasca da Gamy finančně podpořil král Manuel I., který měl velký zájem o vytvoření obchodní cesty do Indie. Během jeho výpravy do Indie došlo v jižní Africe ke střetům s domorodým obyvatelstvem (s Khoikhoi). To

⁴ KLÍMA, Jan, *Zámořské objevy: Vasco da Gama a jeho svět*, Praha 2006, str. 66–76.

⁵ BUDIL, Ivo, *Válka Zuluů. Britsko-zulská válka v roce 1879*, Praha 2006, str. 16.

⁶ Tamtéž, str. 16.

⁷ BINKOVÁ, Simona, *Čas zámořských objevů*, Praha 2008, str. 48.

společně se špatnými povětrnostními podmínkami činilo plavby přes mys Dobré naděje do Indie velmi nebezpečné.⁸ I přesto byla námořní cesta mezi Evropou a Asií, nazývaná jako *Rota do Cabo* nebo *Carreira da Índia*, hojně využívána.⁹

2.3 Holandská východoindická společnost a první Holanďané v jižní Africe

V roce 1602 byla založena holandská Sjednocená východoindická společnost (*Vereenigte Oost-Indische Compagnie*). V čele společnosti stála správní rada, kterou tvořilo sedmnáct členů, tzv. pánové Sedmnáctky. Tato rada se pravidelně scházela jednou za tři měsíce v Amsterdamu a stanovovala nové cíle a strategie celé společnosti. Společnost měla monopol na obchod v Asii, ale i přesto se musela potýkat s konkurencí, hlavně ze strany Anglie, kde byla založena anglická Východoindická společnost již o dva roky dříve.¹⁰

Zlatý věk pro holandské obchodní aktivity představoval začátek 17. století. Nejvýhodnějším se stalo obchodování v oblasti Asie, především s Indií. Cesta z Evropy do Asie byla dlouhá a náročná, proto lodě s námořníky potřebovaly stanici, kde by si doplnily zásoby. Námořníci v té době často trpěli nemocemi, jako jsou například kurděje, které způsobovalo to, že při dlouhých výpravách neměli dostatečné množství čerstvých potravin.¹¹

Holandsko se zařadilo mezi námořní velmoci a začalo zastávat aktivity, které dříve vykonávali Portugalci nebo Španělé. Poprvé Holanďané přistáli v Mušlově zátocě v roce 1595, zde se jim podařilo zprostředkovat výměnný obchod s domorodými Khoikhoii a plout dál do cíle, který představovala Jáva. V dalších letech Holanďané přistáli v jižní Africe ještě několikrát. V této oblasti neměli žádné zásadní problémy s domorodci, na něž si často stěžovali Portugalci.

V březnu roku 1648 ztroskotala ve Stolové zátocě holandská loď, která se

⁸ HULEC, str. 49–50.

⁹ BINKOVÁ, str. 48.

¹⁰ HORST, Han van der, *Dějiny Nizozemska*, Praha 2005, str. 161–162.

¹¹ BECK, str. 26.

vracela z Batávie. Několik členů posádky bylo nuceno zůstat na pevnině a počkat na další loď, která si je asi za rok měla vyzvednout. Mezi členy posádky se vyskytoval i lodní lékař Jan van Riebeeck. Následující rok se posádka ztroskotané lodi vrátila zpět do Holandska a byla vyzvána Společností, aby podala zprávu o tom, zda by bylo možné v této lokalitě vybudovat stanici, která by zásobovala proplouvající lodě čerstvými potravinami. Jedním z důvodů, proč chtěli Holanďané vybudovat zásobovací stanici v jižní Africe, se stalo také to, že nechtěli využívat portugalské přístavy na jihovýchodním pobřeží. Na základě zprávy, kterou sepsala posádka ztroskotané lodi, bylo rozhodnuto o vybudování první trvalejší stanice v jižní Africe.¹²

2.4 Budování holandské zásobovací stanice

Přestože v průběhu 16. století probíhal obchod mezi Portugalskem a Indií stále intenzivněji, Portugalci nevybudovali na pobřeží jižní Afriky žádnou trvalejší základnu. Ta byla vybudována až holandskou východoindickou společností dne 6. dubna 1652. Tento krok podnikli Holanďané především proto, že si chtěli zajistit pravidelnou přepravu mezi Evropou a Asií a obávali se, aby tento strategický bod nepřipadl některému z evropských soupeřů, který by následně mohl ohrozit jejich námořní cesty na východ. Cílem bylo vytvoření snadno obhajitelného prostoru, který by byl oddělen od zbytku afrického kontinentu. Ve svých prvotních plánech však Společnost podcenila investice, které by zajistily spuštění efektivní zemědělské činnosti. Dalším problémem byly příliš optimistické vyhlídky, které Společnost očekávala od výměnného obchodu s domorodými Khoikhoii. Časem se ukázalo, že domorodé obyvatelstvo není schopno poskytovat Společnosti tak velké množství skotu a ovcí, které by Společnost potřebovala. To později vedlo například ke střetům mezi evropskými osadníky a domorodými obyvateli.¹³

Vybudování základny měl na starost člen Sjedenocené holandské

¹² HULEC, str. 59.

¹³ GUELKE, Leonard, *Frontier Settlement in Early Dutch South Africa*. In: *Annals of the Association of American Geographers* 66 (1), 1976, str. 27.

východoindické společnosti Jan van Riebeeck. Námořní základna se nalézala v zátoce pod Stolovou horou, nazývala se Kaapstad, a právě z této základny se přibližně o půl století později stalo Kapské město.¹⁴ Úkolem základny bylo zásobování nejen lodí nizozemské společnosti, ale i ostatních pitnou vodou, ovocem, zeleninou nebo masem. Na základně byl také vybudován dok na opravu lodí, nemocnice nebo zelinářská zahrada, kterou provozoval Jan Henrich Boom. Pěstoval zde ovoce, zeleninu, vinnou révu nebo obilniny, jimž se zde moc nedařilo. Čerstvé maso získávali osadníci výměnným obchodem s domorodými obyvateli. S místními měli osadníci navázat čistě obchodní kontakty, protože Holanďané v té době neuvažovali o kolonizaci většího území. V čele této námořní stanice stál guvernér, ten byl jmenován holandskou východoindickou společností stejně tak jako první osadníci stanice, kteří byli taktéž zaměstnanci společnosti.¹⁵

S narůstajícím počtem lodí, jež pluly do Indie přes mys Dobré naděje, aby si v holandské stanici doplnily zásoby na další cestu, nastal problém. Maso, ovoce, zelenina a další potraviny již nestačily pro tak velké množství proplouvajících lodí. Proto začali osadníci pevnosti usilovat o to, aby jim byly guvernérem přiděleny pozemky i mimo stanici, kde by mohli pěstovat potraviny a zakládat farmy na chov dobytka. Dostatek volných pozemků také vedl k další vlně přistěhovalectví nových osadníků z Evropy.¹⁶

Již v roce 1657 opustila holandskou zásobovací stanici skupina mužů, jejichž úkolem se stalo pěstovat zeleninu a obiloviny, které pak prodávali za pevně stanovené ceny Společnosti. Každý z mužů dostal 28 akrů půdy. Jelikož cena pšenice nebyla vysoká a pro tyto farmáře to nebylo příliš výhodné, uchýlili se někteří z nich k pašování dobytka a nelegálnímu obchodu s Khoikhoii.¹⁷

V oblasti, kde se tito svobodní měšťané usídlili, vznikl později okres Rondebosch. Výměnou za půdu museli slíbit, že zůstanou v kolonii a že budou sloužit v armádě. Tito svobodní měšťané nezískali žádná politická práva, ale pro

¹⁴ BUDIL, str. 22.

¹⁵ HULEC, str. 60–61.

¹⁶ NERAD, Filip, *Burská válka*, Praha 2004, str. 10–11.

¹⁷ GUELKE, str. 27–28.

většinu z nich to představovalo šanci na nový život, protože pocházeli z nižších tříd a jejich plat nebyl příliš vysoký.¹⁸

Nejprve stál v čele Kapska místní velitel, který byl podřízen Společnosti. Po dobu deseti let tuto funkci zastával Jan van Riebeeck. Od roku 1672 stál v čele Kapska guvernér. Vytvořen byl i nový správní systém, jehož hlavním orgánem byla Politická rada, která vydávala zákony a různá nařízení, později také fungovala jako nejvyšší soudní orgán. Politickou radu tvořili z většiny guvernérovi nejbližší přátelé. Mnozí z nich byly vzdělané a významné osobnosti. Finanční záležitosti měla na starost od roku 1690 přímo Společnost, konkrétně Sedmnáct velmožů.¹⁹

¹⁸ BECK, str. 27.

¹⁹ HULEC, str. 64.

3 Příchod Búrů do jižní Afriky

Za první evropské osídlení jižní Afriky lze považovat právě zaměstnance holandské zásobovací stanice. Nejednalo se jen o Holanďany, ale zastoupeny zde byly i další evropské národy jako Francouzi, Skandinávci nebo Němci. Mezi hlavní důvody, které vedly tyto Evropany k migraci do jižní Afriky, můžeme uvést jednak důvody ekonomické, jednak také důvody týkající se náboženství.²⁰

V roce 1685 povolilo vedení Společnosti 150 francouzským hugenotům, kteří uprchli z Francie do Holandska poté, co byl zrušen edikt Nantský, aby se usídlili v jižní Africe. Hugenoti se asimilovali mezi ostatní evropské osadníky a brzy přijali jejich řeč a tradice. V roce 1688 bylo na žádost Společnosti přivezeno do jižní Afriky i několik holandských dívek, které pocházely ze sirotčince a v jižní Africe se měly provdat.

Specifické klimatické, geografické a politické podmínky vedly k vytvoření nového etnika nazývaného Búrové nebo také Afrikánci, z nizozemského slova *boer*, znamenající zemědělec nebo sedlák. Někdy je v důsledku této události o búrském etniku hovořeno jako o vzniku bílého afrického kmene, což není úplně přesné.²¹

3.1 Život Búrů

Búrové žili v rodinách s vysokým počtem členů. Jejich život ubíhal prostě a jednoduše. Búrové byli svobodomyšlní, individualističtí, a neradi si nechali něco přikazovat a nebo se podřizovat autoritám.²² Svůj životní styl nazývali „*lekker lewe*“ neboli sladký život. Tento styl života umožňovalo několik faktorů. V první řadě to byl dostatek volné zemědělské půdy, dále také levná pracovní síla a bezpečnost búrských farem.²³

Za dorozumivací jazyk používali afrikánštinu. Afrikánština se utvářela od

²⁰ NERAD, str. 11.

²¹ BUDIL, str. 22.

²² NERAD, str. 11.

²³ BUDIL, str. 22– 23.

roku 1652 v oblasti dnešního Kapského města. Jak jsem se již zmínila, v této oblasti založila holandská Sjednocená východoindická společnost první trvalejší stanici. Afrikánština se utvářela ze základů holandských dialektů, němčiny, francouzštiny a některých afrických jazyků. „*Slovní zásoba zůstávala převážně germánského charakteru, zatímco gramatika byla modifikována vlivem francouzštiny a angličtiny.*“²⁴

Důležitou roli v jejich životě hrálo tradiční kalvinistické náboženské vyznání. „*To vzhledem k jejich životním zkušenostem z prostředí obklíčeného „pohany a nepřáteli“, ještě víc utvrzovalo v přesvědčení, že jsou „Bohem vyvoleným lidmi*“.²⁵ Búrové nazývali domorodé obyvatelstvo stejně jako otroky *kafry*, což znamenalo nevěřící neboli pohan. V roce 1700 se vyskytovalo v jižní Africe dvakrát více mužů než žen v dospělém věku. To se stalo příčinou častých sňatků bílého muže se ženou domorodého obyvatelstva, i když byla považována za méněcennou a nazývána *kafrem*.²⁶ Přestože se Búrové povyšovali nad domorodé obyvatelstvo, jejich životní standard se vůbec nelišil a žili velmi podobným stylem.²⁷

Vzdělání na búrských farmách nebylo považováno za důležité, a proto se na něj nekladl přílišný důraz. Děti farmářů nechodily do škol, ale byly vyučovány doma svými rodiči. Rodiče sami neměli dostatečné vzdělání, a tak výuka probíhala tím způsobem, že rodiče učili číst děti z Bible. Ta byla ve většině případů jedinou knihou, kterou sami rodiče přečetli. Vzdělání na búrských farmách tak nedosahovalo vysoké úrovně.²⁸

Farmáři se živili pěstováním obilí a dalších plodin a také chovem dobytka a ovcí. Pro chov dobytka potřebovali rozsáhle pastviny, a proto bydleli ve velkých vzdálenostech od sebe. Na rozdíl od Kapského města bylo vnitrozemí velmi řídko osídleno.²⁹ To mělo za následek izolovanost jejich života, farmy byly

²⁴ HORÁKOVÁ, Hana, *Národ, kultura a etnicita v postapartheidní Jižní Africe*, Hradec Králové 2007, str. 54.

²⁵ HULEC, str. 77.

²⁶ GILIOME, Hermann Burh, *The Africans: biography of a people*, Charlottesville 2003, str. 18–19.

²⁷ HULEC, str. 77.

²⁸ NERAD, str. 11–12.

²⁹ HULEC, str. 77.

od sebe vzdálené i několik dní cesty, a proto Búrové neudržovali žádné blízké vztahy mimo rodinu a s ostatními se scházeli jen zcela příležitostně.³⁰
*„Jihoafriický farmář tehdy tvrdil, že se nemůže cítit svobodný, pokud vidí vycházet kouř ze sousedova komína.“*³¹

3.2 První střety Búrů s domorodým obyvatelstvem

Před rokem 1652 evropské lodě zastavovaly v jižní Africe a měnily s domorodými Khoikhoii mosaz, železo a měď za čerstvou vodu a maso. Tato setkání domorodců s evropskými námořníky ve většině případů skončila násilím. Poté, co Holanďané založili v Kapsku zásobovací stanici a usadili se, vztahy mezi Evropany a Khoikhoii se ještě více zhoršily. Evropští osadníci začali domorodcům zabírat nejúrodnější půdu a pastviny, na nichž domorodci pásli svůj dobytek. Zpočátku místní obyvatelé prosperovali z toho, že se zde Evropané usadili, protože s nimi obchodovali. Vyměňovali svůj dobytek a ovce za měď, tabák, tkaniny nebo alkohol. Narůstající počet lodí, které stavěly v kapské obchodní stanici, aby doplnily zásoby na cestu do Asie, vedl k tomu, že domorodci již nebyli schopni zásobovat zaměstnance Společnosti tak velkým množstvím ovcí a skotu, které by zaměstnanci potřebovali. Tento problém evropští osadníci vyřešili tak, že tzv. svobodní měšťané začali chovat vlastní dobytek a ten pak za stanovené ceny prodávali Společnosti. Pro chov vlastního dobytka potřebovali pastviny, které již byly zabrány domorodými obyvateli. Z tohoto důvodu se Evropané dostávali do stále častějších sporů s domorodci.³²

Před příchodem evropských osadníků se na tomto území nacházeli zejména Sanové a Khoikhoiové. Sanové byli kočovný kmen žijící v tlupách. V jižní Africe lze najít několik jeskynních maleb, které vytvořili šamani Sanů. Předkové Sanů pravděpodobně znali postup na výrobu a zpracovávání železa a v Zimbabwe vybudovali hutní zařízení. Osadníkům, kteří přišli z Evropy, naháněli Sanové strach především kvůli jejich proslulým jedovatým šípům.

³⁰ NERAD, str. 11.

³¹ HULEC, str. 77.

³² BECK, str. 29.

Evropané je někdy nazývali Křováky, protože byli velmi úzce spjati s přírodou. V 17. století žilo na území jižní Afriky několik desítek tisíc Sanů. Jejich počet však rapidně klesal kvůli válkám, které vedli s evropskými farmáři, a také kvůli nemocem, jež Evropané do jižní Afriky zanesli. Především se jednalo o epidemii spalniček, na něž domorodé obyvatelstvo nemělo vytvořeno obranné látky.

Druhým významným klanem, nacházejícím se v této oblasti, byli Khoikhoiové. Ti se živili jako pastevci dobytka. Uměli používat železné nástroje, neuměli je však vyrábět, a proto byli závislí na členech bantuského klanu. Mezi Khoikhoii a Sany docházelo k občasným střetům, přičemž Khoikhoiové Sany vyháněli, nebo si je najímali jako pracovní sílu k pasení dobytka. Khoikhoiové byli někdy označováni jako Hotentoté. V 17. století se v jižní části kontinentu nacházelo kolem 200 tisíc členů tohoto klanu.³³

K prvnímu většímu střetu mezi evropskými farmáři a domorodými pastevci Khoikhoii došlo v letech 1659–1660. Důvodem konfliktu se stalo zabírání pastvin a půdy domorodcům, na nichž byly následně zakládány farmy evropských přistěhovalců. Místní domorodce vedl Doman, který fungoval dříve jako khoikhoiský tlumočnick. Domorodci vypálili pět bělošských farem a odvěkli několik kusů dobytka. Nejdříve byla převaha na straně domorodců, ale s rostoucím počtem zbraní, které měli k dispozici Evropané, převahu ztratili a byli nuceni uzavřít mír. Ve sjednaném míru bylo potvrzeno, že evropští farmáři získají půdu od domorodců. Brzy po tomto prvním střetu farmáři podnikli další výboje. Zabírali další pastviny a pronikali dále na sever ve snaze získat další půdu a najít nerostné suroviny, které se zde měly nacházet. Tím byl ještě více narušen tradiční způsob života Sanů a Khoikhoiů.³⁴

Další válečný konflikt mezi Khoikhoii a evropskými farmáři se odehrál o několik let později. Konflikt vypukl v roce 1673, hlavně s Cochoqui a jejich náčelníkem Gonnemou. Příčina byla opět stejná. Na jedné straně *trekbúrové*, ti zabírali nové pastviny, a na druhé straně domorodé obyvatelstvo, které chtělo

³³ BUDIL, str. 23.

³⁴ HULEC, str. 68–69.

získat opětovnou kontrolu nad ztracenými pastvinami.³⁵ Domorodci se farmářům snažili všelijak zabránit v jejich počínání, například jim odváděli stáda s dobyt看kem. Tento spor pokračoval až do roku 1677, kdy byl uzavřen opět mír. Vítězství bylo jako při prvním konfliktu na straně búrských farmářů. Náčelník Gonnema musel přijmout podmínky, které farmáři požadovali. První podmínkou se stalo to, že musel přijmout statut podřízeného, a druhou podmínkou byla daň, jež činila 30 kusů dobytka. Ta byla každoročně odváděna Společnosti.³⁶ Khoikhoiové, kteří zůstali v jihozápadním Kapsku, pokračovali v tradičním pasteveckém způsobu života, ale dlouhodobě nebyli schopni bránit svá území před okupacemi, které prováděli evropští osadníci. Khoikhoiové také nebyli schopni zajistit politickou autoritu a integritu na svém území.³⁷

Ze zprávy Společnosti vyplývá, že v letech 1662–1713 získali búrští farmáři od Khoikhoiů 14 363 kusů dobytka a 32 808 kusů ovcí. „*Majetková síla domorodců v Kapsku a v okolí byla zlomena, a proto se už v 80. letech 17. století rozpadala i jejich společenská struktura na jednotlivé rodiny, které se postupně stávaly ekonomicky závislými na Evropanech a jejich příslušníci vstupovali do námezdních služeb.*“³⁸

3.3 Otroctví v jižní Africe

Jelikož domorodé obyvatelstvo nebylo vhodné pro práci na polích, začal se v jižní Africe projevovat nedostatek pracovních sil. Několik let po založení osady začalo vedení Sjedenocené východoindické společnosti uvažovat o dovozu levné pracovní síly. To vedlo ke vzniku otroctví v jižní Africe. Jan van Riebeeck doporučoval, aby byla dovezena pracovní síla z Číny. To se za několik let stalo a

³⁵ GUELKE, Leonard, SHELL, Robert, *Landscape of Conquest: Frontier Water Alienation and Khoikhoi Strategies of Survival 1652–1780*. In: *Journal of Southern African Studies* 18 (4), 1992, str. 808–809.

³⁶ HULEC, str. 68–69.

³⁷ GUELKE, SHELL, str. 808–809.

³⁸ HULEC, str. 68–69.

v roce 1657 byli do jižní Afriky dovezeni Číňané, kteří pracovali v Kapsku.³⁹ V roce 1658 Společnost dovezla do Kapska další dvě lodě s otroky. Jedna loď plula z Dahomey a druhá loď vezla angolské otroky. Kapská provincie se postupem času začala stávat zcela závislou na otrokářské práci. Většina otroků pocházela z holandských kolonií jako například Batávie, Indie, Cejlon nebo Indonésie. Další otroci byli dovezeni také z Madagaskaru nebo Mosambiku. Zastoupena zde byla i minorita muslimů. Do Kapska importovali také trestance z holandských držav, kteří si zde měli odpracovat svůj trest, pokud tak učinili získali status svobodného občana a mohli se zde usadit.⁴⁰

V roce 1717 se vyskytovalo v jižní Africe okolo dvou tisíc otroků. V dalších letech začal jejich počet rapidně narůstat, již v roce 1793 bylo v této oblasti necelých 15 tisíc otroků, z toho 9 046 mužů, 3 590 žen a 2 111 dětí. O dalších pět let později jejich počet ještě vzrostl, a to na 25 tisíc. Počet otroků brzy převyšoval počet bělošského obyvatelstva v jižní Africe. Otroci pracovali jako sluhové v domácnostech svých majitelů, dále jako řemeslníci, rybáři nebo nosiči dřeva a vody. Většina otroků také zastávala práci na polích a starala se o dobytek a ovce svých pánů.

V jižní Africe neexistoval žádný systém plantáží, jako tomu bylo například v Americe. Otroci byli z převážné většiny vlastněni Společností. Další otroky vlastnili také úředníci Společnosti nebo bohatí farmáři. V první polovině 18. století se vyskytovalo v kolonii přibližně 650 lidí, kteří vlastnili nějaké otroky.⁴¹ Nejvíce otroků držel guvernér Adriaan van der Stel. Ten měl v roce 1706 asi 169 otroků. Někteří majitelé dovozovali svým černochem prodávat část zboží, z něhož měli otroci vlastní zisk. Za ušetřené peníze si mohli vykoupit svobodu a získat status svobodného černocha. Tento status jim zajišťoval stejná práva, jako měli evropští osadníci. Zlom nastal koncem 18. století, kdy se postavení svobodných černochoů začalo zhoršovat, a to kvůli zákonům, které omezovaly

³⁹ HULEC, str. 63.

⁴⁰ THOMPSON, Leonard, *A History of South Africa*, New Haven 1995, str. 36–37.

⁴¹ BECK, str. 28.

jejich svobodný pohyb.⁴²

⁴² THOMPSON, str. 36–37.

4 Osidlování vnitrozemí jižní Afriky

Jak jsem již v předchozí kapitole zmínila, ke konci 17. století se holandská námořní stanice začala potýkat s ekonomickými potížemi. Hlavním problémem se stal nedostatek dobytka, protože domorodé obyvatelstvo již nebylo schopno nadále poskytovat usedlíkům tak velké množství, které by potřebovali. Velmi žádané pro domorodce bylo také železo, které jim Evropané brzy přestali zprostředkovávat, neboť se obávali, že by z něj mohli vyrábět zbraně a tím ohrozit jejich bezpečnost. Domorodci tak ztratili zájem s Evropany uzavírat obchody. S tím, jak narůstal počet evropských usedlíků a počet kotvících lodí, byli Evropané nuceni pronikat hlouběji do vnitrozemí Afriky, aby si zajistili další zdroje obživy. Kvůli této expanzi docházelo ke střetům s dalšími domorodými kmeny.⁴³

Primárním cílem Sjedenocené východoindické společnosti se stalo vytvoření námořní stanice v jižní Africe, kde by si lodě mohly doplnit zásoby. O kolonizaci se v té době vůbec neuvažovalo a evropští osadníci měli zakázáno pronikat na nová území. Ke klíčové změně došlo na přelomu 17. a 18. století za vlády guvernéra Simona van der Stella a jeho syna Williama Adriaana. Tito muži podporovali potencionální kolonisty ze Spojených nizozemských provincií, aby přijeli a „ujali se svého dílu půdy“.⁴⁴

První úspěšný pokus o usazení mimo holandskou zásobovací stanici se odehrál v druhé polovině 17. století. Skupina mužů tehdy zabrala půdu v okolí Lieesbeku, kde vytvořila osadu nazývanou Rondebosch. Tím byl odstartován pozvolný postup pronikání do nitra Afriky.⁴⁵ Toto pronikání búrských farmářů hlouběji do nitra kontinentu mělo za následek zabírání pastvin domorodého obyvatelstva, což vedlo ke střetům mezi nimi a búrskými farmáři. Búrským farmářům stěhujícím se kvůli půdě, na níž vykonávali zemědělskou činnost, se

⁴³ THOMPSON, str. 67.

⁴⁴ CHURCHILL, Winston, *Dějiny anglicky mluvících národů, díl IV. Velká demokracie*, Praha 1999, str. 85.

⁴⁵ BUDIL, str. 22.

řikalo „trekbúrové“.⁴⁶

S búrskou expanzí do vnitrozemí jižní Afriky začaly přibývat okresy. První okres vznikl v okolí dnešního města Stellenbosche. Dlouho ho však tvořilo jen okolo pěti farem. Další vznikl v okolí Drakensteinu, kde žili převážně francouzští hugenoti. Ti měli do roku 1702 francouzského pastora, který s nimi hovořil francouzsky. Po jeho smrti se francouzština přestala zcela používat. Francouzi se přizpůsobili ostatním a za dorozumivací prostředek převzali afrikánštinu. Stálou připomínkou na francouzské hugenoty zůstává název osady *Franschoek* neboli Francouzský kout.

Jednotlivé okresy se snažily odpoutat od správy a dohledu kapských úředníků. To mělo za následek vznik nového správního systému. V okresech byla stanovena místní správa, do které byla zvolena rada šesti místních občanů tzv. *heemraad*. Tato rada byla podřízena správnímu úředníkovi, jemuž se říkalo *landrost* a který měl právo veta.⁴⁷ Ten se staral především o bezpečnost, ale také o soudnictví. Dále byl volen tzv. *veldkornet*, jenž svolával muže do komand, sloužících jako ochrana proti domorodým obyvatelům. V případě potřeby sloužili v komandech všichni muži ve věku 16–60 let. Podle údajů Společnosti žilo koncem 18. století v jižní Africe přibližně 14 tisíc svobodných občanů.⁴⁸

Během druhé poloviny 17. století a první poloviny 18. století začalo pronikání trekbúrů směrem na východ. V roce 1745 vznikl další okres pojmenovaný Swellendam. S vytvořením tohoto okresu došlo k posunutí hranice Kapské provincie až k Mušlové zátocce. Do dvou dalších let zabrali farmáři půdu až k řece Gamtoos. Poté byl guvernérem vydán zákaz usazování na východní straně této řeky, protože Společnost nechtěla, aby se rozšiřovalo území, za něž nesla určitou část zodpovědnosti. Tento zákaz však v praxi neměl žádný velký význam a nebyl akceptován. Búrští farmáři začali zabírat půdu i severovýchodně od Kapska, tedy v oblasti Velké Karroo, Sněžných hor a Cambdeboo. Přes velký odpor domorodců bylo vybudováno nové správní město Graaff-Reinet, které se

⁴⁶ NERAD, str. 11.

⁴⁷ HULEC, str. 72.

⁴⁸ NERAD, str. 12.

nacházelo na horním toku Nedělní řeky. Tím se ještě více zhoršily vztahy mezi evropskými farmáři a domorodci. Farmáři tak začali utvářet ozbrojené, dobrovolné oddíly, které jim měly zaručovat bezpečnost na jejich farmách.⁴⁹

4.1 Válka s Xhosy

V polovině 18. století došlo k setkání Búrů s dalším domorodým obyvatelstvem. Byli to Xhosové, kteří žili na východním pomezí Kapska podél Velké Rybí řeky. V roce 1652, kdy se v okolí Kapska usadili první Evropané, se Bantuové nacházeli asi pět set mil na sever a tisíc mil na východ. V 70. letech 18. století došlo k prvnímu setkání obou populací, které byly dobře organizovány, sžity s místním prostředím a po vojenské stránce zcela vyrovnány.⁵⁰

Bantuové se dělili do tří skupin, v horách lemujících náhorní plošinu podél Indického oceánu se nacházely kmeny jazykové skupiny Nguni. Na severu sídlili Zuluové a na jihu Xhosové. Tyto kmeny se živily především chovem dobytka a ovcí, ale byly i prvními jihoafrickými zemědělci. Pěstovali převážně čirok, což byla tropická plodina, z níž vyráběli například pivo. Dále pěstovali proso, dýně, hrách nebo melouny. Oblast, ve které žili, ohraničovalo na severu údolí řeky Limpopo a na západě poušť Kalahari.⁵¹

Kvůli narůstající migraci Búrů více a více na sever docházelo k častějším kontaktům s Xhosy. Důvod migrace Búrů směrem do vnitrozemí byl opět stejný, stala se jím touha získat další pastviny. V roce 1778 guvernér Joachim von Plettenberg vytyčil hranici, která oddělovala území Xhosů od území Búrů. Tato hranice byla stanovena Velkou rybí řekou a měla zabránit střetům mezi těmito etniky.⁵² Hranice ve skutečnosti neměla žádný velký význam a velmi často se stávalo, že byla porušována a překračována jak ze strany Búrů, tak ze strany Xhosů. V okolí této hranice proto docházelo k hojným střetům a loupežím dobytka. Situace se natolik vyostřila, že v roce 1779 vypukl první krvavý boj

⁴⁹ HULEC, str. 69–73.

⁵⁰ BUDIL, str. 24.

⁵¹ ZIMÁK, Alexandr, *Jihoafrická republika*, Praha 2003, str. 11–12.

⁵² BECK, str. 38.

mezi těmito dvěma etniky. Tím byla odstartována série válek, jimž se říkalo kaferské války. Těchto válek proběhlo celkem devět a trvaly téměř sto let.⁵³

První z válek se odehrála v roce 1779 a trvala až do roku 1781. Důvodem války se staly běžné potyčky o dobytek a pastviny. Konkrétně se jednalo o to, že skupina Búrů překročila stanovenou hranici mezi xhosským a burským teritoriem, aby odcizila stádo dobytka, které patřilo Xhosům. Při snaze ukrást dobytek došlo k incidentu, při němž byl zabit jeden z domorodých pastevců. Odezva Xhosů na tento incident byla okamžitá a její intenzita překvapila celé Kapsko. Vystrašení Búrové utíkali před domorodými bojovníky a na pastvinách zanechávali stáda s dobytkem, které si pak Xhosové přivlastňovali. Do boje byla povolána komanda nejen z blízkého okolí, ale i z Kapska. Zásluhou výborné znalosti terénu a schopnosti pohybovat se v dané oblasti i v noci byli domorodci schopni odvádět zpět ztracená stáda. Díky technické vyspělosti Evropanů, kteří začali používat velké množství střelných zbraní, ztratili domorodci svou převahu. Boje ustaly v polovině roku 1781 porážkou xhosských jednotek.⁵⁴

Druhá válka vypukla v roce 1893 a na rozdíl od první znamenala pro domorodé Xhosity úspěch, protože jim kapská vláda potvrdila majetková práva na pastviny mezi Velkou rybí řekou a řekou Kowie. Búrové žijící v pohraničních oblastech však toto rozhodnutí nikdy nepřijali a práva Xhosů neuznávali.⁵⁵ Příčinou druhého konfliktu se stala snaha Xhosů usadit se v dnešním Zuurveldu, o nějž měli enormní zájem také někteří búrští farmáři. Xhosové se snažili usadit v této lokalitě jednak proto, že kvůli obdobím sucha na levém břehu Rybí řeky nebyl dostatek vhodných pastvin, a jednak kvůli tomu, že vzrostl počet jejich obyvatel a tím se navýšil i počet dobytka.

Búrové vytvořili silné komando, jehož úkolem bylo zahnat Xhosity zpět za hranici, kterou představovala Velká rybí řeka. Reakcí na tuto búrskou akci byl okamžitý protiútok ze strany Xhosů, při němž bylo zabito mnoho búrských farmářů. Konflikt ukončila mírová smlouva, kterou vyjednal Hendrik Maynier.

⁵³ CHURCHILL, str. 86.

⁵⁴ HULEC, str. 79–80.

⁵⁵ HRBEK, Ivan, *Dějiny Afriky*, Praha 1966, str. 131.

Tento mír potvrzoval Xhosům vlastnictví velké části pastvin v této oblasti a navíc Xhosové získali i veškerý ukradený dobytek. Búrové s tímto rozhodnutím nesouhlasili a hledali jakoukoliv záminku k získání dobytka a pastvin zpět. V roce 1795 vypukla proti Maynierovi vzpoura. Ta měla za následek jeho odvolání z funkce a nucený odchod ze země. Vzpoura byla částečně namířena i proti Společnosti, protože Búrové nesouhlasili s tím, jaký měla Společnost postoj v tomto konfliktu. Vadilo jim to, že se za ně vůbec nepostavila.

Třetí konflikt mezi Búry a Xhosy se již odehrával v době první britské okupace Kapska, která proběhla v roce 1795 a o níž se podrobněji zmíním později. Třetí konflikt vypukl v roce 1799, kdy došlo k povstání Búrů proti kapské vládě v Graff-Reinetu. Do tohoto konfliktu se již zapojila anglická vojska, ta potlačila rebelující Búry. Tohoto oslabení svých majitelů využili někteří sluhové, kteří chtěli obnovit svou nezávislost, a pokusili se získat zpět pastviny a stáda skotu. Zabírali opuštěné farmy, odváděli dobytek a kradli střelné zbraně. Búrské farmáře začala podporovat anglická vojska, a tak se tito sluhové přidali na stranu Xhosů. Boje probíhaly až do roku 1803, poté byl ujednáán mír, jenž potvrzoval již jednou stanovenou hranici.

Během tohoto konfliktu se někteří Khoikhoiové, kteří se přidali na stranu Xhosů, rozhodli přestat bojovat a vraceli se ke svým dřívějším pánům nebo odcházeli na sever, kde si hledali jiná zaměstnání.⁵⁶ Búrové s koncem konfliktu nebyli vůbec spokojeni a zastávali názor, že se s Xhosy nemělo jednat. Poté, co odešla anglická vojska, Búrové začali praktikovat další expanzivní záměry.⁵⁷

4.2 Britská okupace v letech 1795 – 1803

V důsledku okupace Spojených nizozemských provincií francouzskými vojsky v roce 1795 přišlo rozhodnutí britské vlády obsadit Kapsko. Tato invaze probíhala se svolením exilového oranžského domu. Tímto krokem, který podnikli

⁵⁶ HULEC, str. 80–81.

⁵⁷ HRBEK, str. 131.

Britové, bylo ukončeno dlouhé období správy holandské Východoindické společnosti v Kapsku. Hlavním důvodem britské okupace se stala obava z toho, že by Francie mohla získat toto strategické místo a ovládnout obchody v oblasti Dálného Východu, o něž měli zájem i Angličané.⁵⁸ V roce 1795 se britská plavidla vylodila u Falešné zátoky. O rok později byl zvolen nový guvernér hrabě Earl Macartney. Britové nadále dovozovali otroctví, ale zakázali mučení a garantovali náboženskou svobodu. Zrušili nenáviděné obchodní monopoly, které uplatňovala holandská Východoindická společnost a někteří privilegovaní Búrové.⁵⁹

Ke klíčovým změnám došlo i v Kapské kolonii, holandská východoindická společnost se od poloviny 18. století potýkala s vysokou zadlužeností a nadále jí činilo velké problémy udržet úřednictvo a armádu v Kapsku. Situaci se Společnost snažila vyřešit zvyšováním daní a vydáváním papírových peněz, které měly nižší hodnotu. Proti tomu se začali bouřit Búrové a v roce 1795 vytvořili dvě samostatné republiky ve Swellendamu a Graaff-Reinetu, kde si zvolili své vlastní *landdrosty*.

Zpočátku Angličané o kolonizaci území vůbec neuvažovali a jih Afriky považovali jen za strategické místo. Brzy však byli Angličané vtaženi do lokální politiky, protože neklidná situace se dotýkala i samotného Kapského Města. Angličané v letech 1797–1799 zrušili obě svobodné republiky a zapojili se do třetí kaferské války proti Xhosům. To zhoršilo ještě více vztahy mezi Búry a Angličany, protože Búrové nesouhlasili s usazováním anglických misionářů, kteří protestovali proti tomu, jak Búrové zacházeli s domorodými obyvateli a prosazovali myšlenku abolicionismu.⁶⁰

V roce 1803 došlo k odchodu Angličanů z jihu Afriky. Mírová smlouva z Amiensu vrátila tuto oblast zpět do rukou Batavské republiky, jak zněl nyní oficiální název Spojených nizozemských provincií.⁶¹ V čele nové holandské

⁵⁸ WAWRICK, Peter, *The South African War: The Anglo-Boer War 1899–1902*, Harlow, 1980, str. 12.

⁵⁹ DAVENPORT, T.R.H., *South Africa: a modern history*, Grahamstone 1987, str. 40.

⁶⁰ HRBEK, str. 132–133.

⁶¹ NERAD, str. 13.

kolonie stanuli dva muži, guvernér J. W. Janssens a nejvyšší komisař J. A. de Mist. Ti se snažili zlepšit administrativní sféru v kolonii. Jmenovali více *veldkornetů* z řad farmářů, ti dostali nové pravomoci v oblasti soudnictví a správy, které mohli vykonávat v jednotlivých okresech. Janssens a Mist byli demokratičtí a osvícení, snažili se zlepšit také oblast školství. Tyto jejich plány však nestihli realizovat, neboť se v roce 1806 do jižní Afriky opět vrátily anglické jednotky.⁶²

4.3 Druhá anglická okupace Kapské kolonie

S obnovením Napoleonových bojů v Evropě v roce 1805 přestala platit Amienská mírová smlouva. Kapsko již nenáleželo Batavské republice. Angličané se proto rozhodli zajistit si klidnou a bezproblémovou plavbu kolem jihu Afriky, a tak se v lednu roku 1806 v Bloubergu vylodilo 6700 anglických jednotek. Proti Angličanům vyslal guvernér Janssens malé vojsko místních vojáků, které dokázalo vzdorovat anglické intervenci celých deset dní a poté kapitulovalo. Prvním guvernérem se stal hrabě Caledon.⁶³ Ten od samého začátku nastolil vládu tvrdé ruky, v níž pokračovali i jeho následovníci sir John Crodock a lord Somerset. Caledon získal od londýnské vlády takové pravomoci, které mu umožňovaly to, že nemusel dbát na lokální správní orgány.

Navzdory tomu, že vláda v Kapské kolonii byla silně autokratická, měla také určitá pozitiva. Například přispěla ke zlepšení vztahů mezi evropskými přistěhovalci a místním obyvatelstvem.⁶⁴ Již v roce 1807 zakázali Britové dovážení levné pracovní síly do Kapska a veškerý obchod s otroky. Toto nařízení následovalo další z roku 1833, kdy bylo zrušeno otroctví v jižní Africe.⁶⁵ Nařízení komplikovalo život hlavně Búrům, protože jejich život byl z velké části závislý na práci otroků. Tato nařízení vedla k lepšímu postavení domorodých

⁶² HULEC, str. 82.

⁶³ DAVENPORT, str. 42.

⁶⁴ HULEC, str. 83.

⁶⁵ WAWRICK, str. 12.

Khoikhoiů, kteří začali být bráni podle zásady, že „*všichni lidé jsou si před zákonem rovni*“.⁶⁶

Angličané nebyli spokojeni s tím, že většinu obyvatelstva Kapské kolonie tvoří Búrové, a proto již v roce 1819 britský parlament odhlasoval subvenci pro vystěhovalce do jižní Afriky v celkové částce 50 tisíc liber. Tento britský krok spustil migraci obyvatelstva z Britských ostrovů do jižní Afriky. Již v roce 1820 došlo k přesunu více jak 500 Angličanů do Kapského Města. V roce 1828 tvořili Angličané jednu osminu celkového obyvatelstva v Kapské provincii.⁶⁷ Britská vláda byla přesvědčena o tom, že jižní Afrika byla předurčena k tomu, aby se stala trvalou součástí britské říše, a snažila se ji co nejvíce poangličtít. V Kapsku byla zavedena řada nových opatření. Angličtina se stala jediným oficiálním jazykem a začala převládat ve školách i v kostelech. V roce 1828 byl zaveden nový systém justice podle anglického vzoru a nizozemská měna byla nahrazena měnou anglickou. Přestože měli Britové a Búrové stejné náboženství, příbuzný jazyk, původ a podobné politické a společenské tradice, panovaly mezi nimi stále častější rozpory, především v národnostních otázkách. Búrové nesouhlasili s britskými vládnoucími postupy, které v nich vyvolávaly odpor.⁶⁸

Britové potřebovali v jižní Africe posílit svůj vliv nejen nad búrskými farmáři, ale také nad černošskými domorodými obyvateli. V roce 1807 byl plukovník Richard Collins zvolen jako komisař, který měl zmapovat oblast jižní Afriky a následně informovat novou britskou správu. Také měl sestavit plán a různá doporučení, aby Angličané upevnili svou moc v dané oblasti. Jedním z jeho návrhů bylo oddělit búrské farmáře od domorodých Xhosů, dokud „bílé“ obyvatelstvo nebude natolik silné, aby ovládlo oblast jižní Afriky. Dalším jeho krokem se stalo vytvoření silných vojenských jednotek, které by měly zajistit ochranu stanovené hranice, již představovala Velká rybí řeka. Domorodé obyvatelstvo mělo být vyhnáno ze západního břehu stanovené hranice, tedy z území Zuurveldu. Nakonec také navrhl, aby bylo do jižní Afriky importováno

⁶⁶ HULEC, str. 83.

⁶⁷ SVOBODA, Jiří, SVOBODA, Miloslav, *Pět století bojů o jižní Afriku*, Praha 1962, str. 12.

⁶⁸ CHURCHILL, str. 86.

okolo šesti tisíc lidí z Evropy, kteří by vytvořili malé zemědělské farmy podél pravého břehu Velké rybí řeky. Tím by se ještě více zvýšila ochrana území, které podle stanovené hranice z roku 1778 patřilo evropským osadníkům.⁶⁹

Návrhy plukovníka Collinse byly přijaty a plukovník John Graham je měl uskutečnit s armádou, která čítala okolo dvou tisíc vojáků. To se stalo důsledkem vypuknutí čtvrté kaferské války, která skončila pro domorodé Xhosa velkým neúspěchem. Válka začala v roce 1811 a trvala přibližně dva roky. Na jedné straně stáli místní búrští farmáři, khoikhoiské a britské jednotky proti domorodým Xhosům. Důsledkem bylo vyhnání přibližně 13 tisíc xhosských mužů, žen a dětí za hranice Velké rybí řeky. Brzy po skončení čtvrté kaferské války skončily i napoleonské války v Evropě. V roce 1815 si evropské mocnosti rozdělily své sféry vlivu. Podle anglo-holandské smlouvy připadlo Kapsko natrvalo Britům. Britové zaplatili Holanďanům za tuto oblast šest milionů liber a tím bylo definitivně potvrzeno, že Britové jsou pány v celé jižní Africe.

Čtvrtá kaferská válka měla pro Xhosa fatální důsledky. Nejen že ztratili většinu svého území, ale situace se zhoršila i uvnitř klanu, v němž došlo ke konfliktu mezi vládci. Tedy konkrétně mezi Ndlambem a jeho synovcem Ngqikem. Roku 1818 vypukla mezi těmito aktéry bitva u Amalinde, v níž zvítězil Ndlambe. S tím se nechtěl Ngqika vyrovnat, a tak požádal britské jednotky o pomoc. To mělo za následek vypuknutí již páté kaferské války, která opět trvala dva roky. Britské jednotky expandovaly hluboko do vnitrozemí xhóského území, kde získali válečnou kořist v hodnotě 23 tisíc kusů dobytka. Tím byl Ndlambe definitivně poražen a síla a pospolitost jeho klanu zcela narušena.

Ve vyprázdněném prostoru po domorodých Xhosech byla postavena další opevněná města Fort Willshire a Fort Beaufort. Sám Ngqika, který se spojil s Brity v páté kaferské válce, ztratil některé části svého území.⁷⁰ V roce 1820 se v Brity zabraných území začali usazovat angličtí osadníci. Celkem bylo do jižní Afriky transportováno 4 tisíce mužů, žen a dětí. Každý muž dostal sto akrů půdy

⁶⁹ THOMPSON, str. 53.

⁷⁰ HULEC, str. 87.

v Zuurveldu, na které se mohl věnovat zemědělské činnosti. Tento plán lorda Somerseta byl odsouzen k zániku hned z několika důvodů. Jedním z důvodů bylo, že britští osadníci obývali nestabilní pohraniční oblast, kde museli sloužit také jako vojáci. Dalším důvodem se stalo také to, že nově příchozí osadníci pocházeli z různých společenských tříd a vykonávali odlišná povolání. Jen pár z nich byli farmáři, ostatní pracovali například jako řemeslníci, obchodníci, námořníci nebo učitelé. Navíc půda na západní straně vytyčené hranice nebyla příliš úrodná, především kvůli nepravidelným deštům. To vedlo k tomu, že většina britských osadníků opustila darovanou půdu a migrovala do měst, kde se věnovali původním povoláním, hlavně tedy různým řemeslům a obchodu.⁷¹

Angličtí a búrští farmáři toužili po větším množství pastvin. Pastviny, které chtěli získat, se nacházeli mezi řekami Buffalo a Kei. Tyto pastviny původně patřily Xhósům, kteří se je také snažili získat zpět do svého vlastnictví. Ozbrojené konflikty o pastviny, které mezi sebou vedli, vyvrcholily v šestou kaferskou válku. V jednom z častých střetů byl zabit nižší náčelník. Lidé z kmene chtěli pomstít jeho smrt a vytáhli do boje, v němž plenili farmy a zabíjeli evropské osadníky. Do této války byla zapojena britská vojska z celého Kapska, kterým velel plukovník sir Harry Smith. Cílem se stalo vyhnat ze země xhoské bojovníky a získat zpět kontrolu nad danou oblastí. Harry Smith zajal náčelníka Hintsu a v roce 1835 byla uzavřena mírová smlouva, jež však nebyla všemi respektována a čas od času se stávalo, že některý xhoský bojovník, ukrývající se v horách, přepadl evropské osadníky. Toto teritorium bylo pojmenováno jako Provincie královny Adelaidy a jejím správcem se stal již zmíněný Harry Smith. V roce 1847 bylo toto území znovu přejmenováno a tentokrát neslo název Britská Kafrárie.

Evropští osadníci v jižní Africe stále nenacházeli bezpečí, protože k jeho zajištění by byla potřeba stálá přítomnost obrovského počtu britských vojáků, které kolonie nebyla schopna financovat. To vedlo k tomu, že Britové vrátili toto teritorium zpět xhoským náčelníkům, kteří jim za to museli slíbit, že budou

⁷¹ BECK, str. 50.

udržovat přátelské vztahy s evropskými osadníky a že skončí vzájemné napadání. Rostoucí počet černošských obyvatel na tomto území se stal důsledkem ještě více prohlubujícího rasistické cítění Evropanů. Búrové se považovali za jediné původní obyvatelstvo jižní Afriky, kterou brali jako svůj domov. Cítili se zneuctěni tím, že v jejich domově převažovala angličtina a že perspektivnější a lépe placené funkce zastávaly Britové.⁷²

⁷² HULEC, str. 88.

5 Války s kmenem Zuluů

Koncem 18. století se ukázalo, že severně od řeky Tuguly došlo ke sdružování klanů do větších společenských celků. Mezi jednotlivými klany docházelo k soubojům, které byly následně příčinou toho, že si silnější a početnější klany podrobovaly klany slabší a méně početné. Vlivní náčelníci pak zakládali nové dynastie, s nimiž ovládali velké územní celky. Takto jednal náčelník Zvide se svým kmenem Ndwande, náčelník Sobhuza s kmenem Ngvane nebo Mzilikazi s Ndbele a především Dingisvajo s početným kmenem Mtetvy a jeho následovník Šaka z klanu Zulu.⁷³

V dějinách jižní Afriky se o tomto období hovoří jako o „*mfecane a difaqane*“. První slovo znamená *hladovění* a druhé v jazyce Sotho/ Čwanů *zničení*. Tyto dva termíny vystihují dané období proto, že hlad a zničení vedly k tomu, že slabé klany byly pokořeny silnějšími. Hlavní příčinou, proč k této události došlo, se stalo enormní zalidnění na přelomu 18. a 19. století v oblasti mezi Dračími horami a pobřežím Indického oceánu. V této oblasti byl také obrovský počet dobytka, pro nějž již neměly jednotlivé klany dostatek pastvin, a proto se snažili získat novou půdu na úkor sousedních klanů. Tyto střety vedly k utvoření silného afrického kmene Zuluů, o němž je také hovořeno jako o mimořádně silném černošském státě. Tento kmen velmi ovlivnil události, které se odehrály na počátku 19. století v jižní Africe.⁷⁴

5.1 Vzestup kmene Zuluů

Nejpůsobivější z těchto klanů v jižní Africe byli Zuluové, se kterými se setkali i Britové při své invazi severně od Kapska. V roce 1823 se jejich

⁷³ HULEC, str. 89.

⁷⁴ BUDIL, str. 28.

náčelníkem stal Šaka, ten se vyznačoval tím, že miloval války a ze zulského lidu vybudoval obrovské, silné a mocné vojsko, které bylo schopno porazit jakýkoliv jiný klan v jižní Africe. Šaka provedl několik vojenských reforem a vymyslel i účinnou vojenskou taktiku, ta byla založena na sbíhajících se rozích postupujících do půlměsíce a inovaci ochranných štítů, které byly rozšířeny a vyráběny z hovězí kůže, aby odrazily nepřítelovo kopí.⁷⁵ O těchto Šakových činech a postupnému nárůstu moci Zulů věnuji v této kapitole.

Mocný klan Mtetva žijící v oblasti jižně od řeky Bílé Mfolzi, která přiléhá k Indickému oceánu, čítal okolo čtyř tisíc členů a v jeho čele stál na počátku 19. století náčelník Jobe. V tomto klanu došlo k vnitřním rozkolům mezi již zmíněným Jobem a jeho synem Tanem, který se měl stát po smrti svého otce vůdcem celého klanu. Jemu se však nelíbilo, že otec vládne tak dlouho, a tak s pomocí svého mladšího bratra Godongvana naplánoval otcovu vraždu. Jobe však odhalil jejich plán a do Tanova obydlí poslal skupinu svých mužů, jejichž cílem bylo zabít spiklence, kteří vystupovali proti vůdci Jobovi. Tana zemřel ve spánku, ale Godongvanovi se podařilo uprchnout. Přestože byl zraněný, tento incident přežil a za pomoci své sestry se skryl v africké buši. Svě jméno si změnil na Dingisvajo, což znamená „Nepokojný“. Za pár let se setkal Dingisvajo na úpatí Dračích hor s bělochem, jehož identita není známa, ale je možné, že se jednalo o armádního chirurga Roberta Cowana, který byl pověřen v roce 1807 guvernérem Kapska, aby vedl expedici, vedoucí přes nezmapované vnitrozemí až do portugalské zátoky Delagoa. Dingisvajo se přidal k expedici jako průvodce a po smrti tohoto bílého muže získal koně a pušku.

Dingisvajo se vrátil ke svému klanu s koněm a puškou, což ještě více zvýšilo jeho autoritu a prestiž. Mezitím co byl Dingisvajo pryč, došlo uvnitř klanu k několika změnám. Zemřel jeho otec Jobe a vlády se ujal jeho mladší bratr Maveve, kterého však Dingisvajo brzy po svém návratu odstranil a sám se ujal

⁷⁵ TURNER, Lorenzo, *The Odyssey of a Zulu Warrior*. In: *The Journal of Negro History* 40 (4), 1995, str. 305.

vlády nad kmenem Mtetvea.⁷⁶ Dingisvajo začal využívat své zkušenosti, které získal v době, kdy žil na území ovládaném evropskými osadníky. Okoukal zde například evropskou organizaci a způsoby boje, ty hned po svém návratu ke kmeni v roce 1808 zúročil. Začal budovat nové vojenské pluky tzv. „*ibuto*“, které byly dále rozděleny na menší jednotky. V čele pluků stál velitel „*induna*“, jenž nesl veškerou odpovědnost za výcvik a velení v případném boji. Pluky byly rozděleny podle systému věkových tříd. Byl také zaveden systém pravidelných výcviků, což vedlo ke zvýšení kázně a bojového umění.

S novou armádou si Dingisvajo začal podrobovat okolní kmeny a klany. Jedním z nich byl i klan Amazulu (Zulové), který čítal asi dva tisíce členů. Tím rozšířil svou moc a vliv i v oblasti mezi Pongolou a Tugelou. Dingisvajo vytvořil kmenový svaz, což znamenalo, že ponechal bez velkých změn organizaci a do jisté míry i moc náčelníků z pokořených kmenů.⁷⁷ V průběhu osmi let si celkem podrobil okolo pěti set klanů, které sjednotil v impérium. Svou moc a hospodářský růst si chtěl ještě více zajistit tím, že navázal obchodní kontakty s portugalskými obchodníky žijícími v zátoce Delagoa. Ti měli zájem především o obchod se zlatem a slonovinou. Založil také několik dílen, kde byly vyráběny předměty ze dřeva a nábytek.⁷⁸

Jedním z klanů, které tvořily Dingisvajův kmenový svaz, byli Zuluové. Jejich náčelníkem byl Sentangakona, jenž měl několik dětí včetně nemanželského syna Šaka, kterého měl s dívkou Nandi z kmene Landeni. Přestože se Nandi stala Sentangakonovou manželkou, byla brzy po sňatku svým manželem z klanu vyhnána. Střídavě tedy žila v klanech Qwabe a Dletšeni, kde Šaka prožil své dětství. Šaka byl odlišný od chlapců v jeho věku, byl velmi zamlklý a projevovalo se u něj zvláštní chování. Za celý svůj život se Šaka ani jednou neoženil a nezplodil žádného potomka.

Když bylo Šakovi 23 let, zařadil ho Dingisvajo do vojenského pluku, který byl tvořen svobodnými chlapci. Šaka se prokázal jako statečný a hbitý bojovník

⁷⁶ BUDIL, str. 28–29.

⁷⁷ HRBEK, str. 309.

⁷⁸ BUDIL, str. 29.

se skvělými organizačními schopnostmi a dobrými nápady. Díky jeho schopnostem a nadání se brzy stal velitelem celého pluku a zavedl několik vojenských reforem.⁷⁹ Inovoval zbraně, které se používaly v boji. K hlavní zbrani, kterou byl dlouhý oštěp, přidal ještě krátký, vrhací oštěp nazývaný *klva*, ten byl používán především v boji zblízka, kdy proti sobě stál muž proti muži. Dále také zlepšil štíty, jež sloužily k ochraně, tak, aby bojovníky co nejvíce zakryly, ale aby je neomezovaly v pohybu. Bojovníkům také zakázal nosit sandály, protože podle jeho názoru se bosí válečníci pohybovali rychleji. Dingisvajo si Šaka za tyto prospěšné změny velmi vážil a měl ho ve veliké oblibě.⁸⁰

Když Senzagakona v roce 1816 zemřel, pomohl Dingisvajo získat Šakovi pozici vůdce klanu Zuluů. Šaka brzy na to provedl reorganizaci v klanu a zavedl další vojenské reformy. Z domorodých mužů, kteří byli rozřazeni podle věku, sestavil Šaka čtyři oddíly. Nejmladší chlapci ve věku patnácti let, již se věnovali především pastvě dobytka, byli zařazeni do oddílu *fasimba*. Jejich úkolem bylo nosit na cestách nezbytné věci starším bojovníkům a zajišťovat zásobování. Druhý oddíl se nazýval *gambole*. Tento oddíl tvořili mladí muži okolo dvaceti let. Třetí oddíl *jubingqvana* představovali muži ve věku třiceti až čtyřiceti let, kteří nebyli ženatí. Bojovníci se podle Šaka směli oženit až poté, co prokázali určitou dovednost v boji, konkrétně to bylo zabití prvního nepřítele. Poslední oddíl *vombe* zahrnoval muže starší čtyřiceti let, kteří již byli ženatí. Stejně jako ostatní se museli účastnit pravidelného výcviku a v případě potřeby i vojenských výprav.⁸¹

Připravenost své armády si Šaka vyzkoušel u klanu Langeni, kde strávil se svou matkou část dětství. Osadu, v níž tento klan žil, nechal Šaka obklíčit svými vojáky, kteří ji následně bez obtíží dobyli. Obyvatele tohoto klanu si Šaka roztřídil, podle toho, zda mu v dětství ubližovali, nebo pomáhali. Ty, co mu nějakým způsobem pomohli, obdaroval býkem a začlenil je do zulského klanu.

⁷⁹ THOMPSON, str. 80.

⁸⁰ HULEC, str. 92–93.

⁸¹ Tamtéž, str. 95.

Ty, co mu znepríjemňovali dětství, nechal napíchnout na špičaté kůly a poté osadu zapálit.

Další invazi provedl Šaka proti klanu Buthelezi. Zulští vojáci zaútočili na tuto osadu, již doslova zmasakrovali. V této bitvě bylo zabito i několik žen a dětí, na které Šaka ani jeho bojovníci nebrali ohled. Přeživší osadníci klanu Buthelezi byli opět začleněni k zulskému klanu. Do roku 1817 se podařilo Šakovi čtyřnásobně zvětšit jeho území, na němž platil jeho vliv a moc. V té době byla jeho armáda složena z více jak dvou tisíc bojovníků a osmi set členů vojenského oddílu *fasimba*.⁸²

Za největšího nepřítele považoval Dingisvajo náčelníka kmene Ndwande Zvida. V roce 1818 se mezi těmito dvěma náčelníky odehrála bitva u řeky Mhaltuse, ve které byl Dingisvajo zajat a následně zabit. Klan Mtetva se tím pádem ocitl bez náčelníka, toho využil Šaka, jenž se zbavil Dingisvajova legitimního následovníka a vůdcem tohoto klanu jmenoval svého blízkého přítele.⁸³ V této bitvě měly Dingisvajovi pomoci vojenské oddíly vedené Šakem, ty se však nešťastnou náhodou zdržely, a když dorazily na místo boje, viděly jen zmateně pobíhající Dingisvajovu armádu.

Zvide se však s porážkou nechtěl smířit a v roce 1819 s podporou svazijských klanů vtrhl na Šakovo teritorium. Opět byla vedena dlouhá, vyčerpávající a krvavá válka, kterou nakonec Šakova armáda vyhrála a Zvide byl donucen uprchnout na sever. Po tomto vítězství nařídil Šaka mužům, aby pochodovali ke Zvidovu sídlu. Tam zulští bojovníci začali zpívat ndwandské vítězné písně. Nadšení obyvatelé této osady vyběhli v noci ven, aby přivítali vítěze. V tomto okamžiku Šakova armáda zaútočila, mnoho ndwandských lidí bylo zabito a osada, ve které žili, byla zapálena a zničena.⁸⁴

Šaka se stal po zabitém Dingisvajovi vůdcem celé konfederace, ale středem tohoto seskupení již nebyl klan Mtetve, ale Zuluové. V dalším roce

⁸² BUDIL, str. 32–33.

⁸³ THOMPSON, str. 83.

⁸⁴ BUDIL, str. 33–34.

podnikl Šaka další výboje na sousední klany. Ve 20. letech 19. století ovládal Šaka území rozprostírající se od řeky Pongola až k řece Tugela. Jeho armáda byla sestavena z více jak čtyř tisíc mužů, kteří byli perfektně vycvičeni a vždy připraveni k boji. Tyto oddíly byly rozmístěny po celé říši. Šaka kolem sebe sdružoval poradní sbor, který byl zastoupen převážně z řad *indunů*. Poslední slovo měl však ve všem vždy sám Šaka, jenž měl také funkci nejvyššího soudce, nejvyššího vojenského velitele nebo duchovního vůdce. Od svých poddaných vyžadoval absolutní poslušnost a oddanost. Pokud někdo z nich neuposlechl jeho rozkaz nebo se nějakým jiným způsobem provinil, čekal ho krutý trest.⁸⁵

Hlavním důvodem Šakových výbojů nebyly územní zisky, ale primárně měl zájem o dobytek a o naverbování nových lidí do své armády. Příslušníci poražených kmenů byli začleněni do Šakova vojenského a společenského systému, muži do jednotlivých pluků a ženy podle věku do tříd, z nichž si pak bojovníci, kteří získali nějaké zásluhy v boji, vybírali manželky.⁸⁶ Aby se počet vojáků stále zvyšoval, podnikal Šaka další výboje a podroboval si další klany.

V roce 1820 překročil řeku Mzinyathi a zaútočil na klany Tembu a Cunu. Při prvním nájezdu se dokázaly jmenované klany ubránit, ale při druhém, který proběhl o dva roky později, si již Šaka podmanil jejich území a několik příslušníků těchto klanů zabil. Další kmeny, které napadl a porazil, byli Ngvanové, Tlokvové nebo Sothové. Vytlačené kmeny neměly žádné pastviny, které by jim zajišťovaly obživu, a proto docházelo k tomu, že i ony samy vytlačovaly další klany a zabírali jejich území. Došlo k řetězové reakci, jejímž důsledkem se stalo migrování více jak dva a půl milionu lidí a zdevastování oblasti západně a severozápadně od Dračích hor. Tato oblast byla takřka vylidněna a nacházely se zde jen vypálené pastviny a ruiny bývalých osad. V důsledku hladu a vojenských tažení, které byly uskutečněny během zulské expanze, přišlo o život okolo jednoho milionu lidí.⁸⁷

⁸⁵ HULEC, str. 95.

⁸⁶ HRBEK, str. 312.

⁸⁷ BUDIL, str. 36.

5.2 Kolonizace Natalu

V září 1822 byla vedena expedice, jejímž cílem se stalo prozkoumání dosud nepoznaného jihovýchodního pobřeží Afriky. Tuto expedici vedl anglický kapitán William Owen na lodi *Leven*, která vyplula z Kapského Města. Mezi jeho posádkou cestovali také tři muži, ti mu měli sloužit jako překladatelé. Během cesty se však ukázalo, že sice umějí hovořit africkými místními dialekty, ale neumějí žádný evropský jazyk. Jen jeden z nich byl schopen mluvit lámanou angličtinou a pohraniční holandštinou, tento mladík se jmenoval Jakot Msimbiti.

Když kapitán Owen zakotvil v zátocě Delagoa a začal prozkoumávat vnitrozemí, narazil na domorodé obyvatelstvo, které bylo mylně považováno za Křováky. Ve skutečnosti se jednalo o část kmene Ndwandvů, kteří utíkali před Šakovou rozpínavostí na sever. Mezi příslušníky tohoto kmene a posádkou lodi *Leven* došlo k šarvátce, při níž byl zraněn náčelník kmene Ndwandů Šošangáne. Po tomto incidentu se angličtí námořníci vrátili zpět do Kapského Města, protože většina posádky byla nakažena malárií.

Druhá výprava do Natalu se uskutečnila v roce 1823. V Kapském Městě byla založena nová obchodní společnost, která se nazývala *Farawell Trading Company*. Zakladateli této společnosti se stali dva muži: Francis George Farewell a John Thompson. Hlavním cílem této společnosti bylo založení evropské kolonie v Natalu.⁸⁸ První lodi velel již zmíněný kapitán Francis George Farewell a druhé kapitán James Saundura King. Lodě přistály v natalské zátocě a posádka hned po zakotvení začala prozkoumávat oblast Natalu. Posádku lodí tvořili i búrští farmáři a několik obchodníků, z nichž jeden se jmenoval Henry Francis Fynn a byl výjimečný tím, že uměl mluvit xhosky. Jak se posádka dostávala dále od pobřeží, začala narážet na domorodé klany žijící v této oblasti. Jedním z nich byl i klan Tuli, který měl již jisté nepříjemné rozepře se Zuly. Angličany proto přijali bez problémů, protože od nich očekávali, že je v případě potřeby ochrání.

⁸⁸ BUDIL, str. 37.

Oblast, v níž se nalézal i Port Natal, však považoval Šaka za svou vlastní doménu.

Kapský guvernér lord Somerset zpočátku s kolonizací Natalu nesouhlasil, neboť měl strach, že by se zvýšily správní výdaje. Nakonec ale první kolonisté získali povolení a postupně se začali usazovat v této nové oblasti.⁸⁹ Někteří z farmářů usoudili, že zemědělské podmínky nejsou v Natalu moc dobré, a rozhodli se k návratu do Kapska. V Port Natalu zbylo jen osm Angličanů a několik Khoikhoiů, to bylo veškeré obyvatelstvo nově vznikající kolonie a obchodní společnost *Farawell Trading Company* se v té době potýkala s obrovskou finanční krizí. Po několika vyjednáváních se podařilo v roce 1824 Evropanům domluvit audienci u náčelníka kmene Zulů Šaka. Evropané pobývali v zulském sídle v Kwa Bulavajo až do konce července. Šaka byl nadšen, když mu Evropané vyprávěli o anglickém králi Jiřím a celkově o britské monarchii. Jelikož se Šaka považoval za vládce všech černých, zajímal se o informace o vládci nad všemi bělochy, kterého jako jediného bral jako sobě rovného. Evropané také seznámili zulského náčelníka se střelnými zbraněmi nebo evropským lékařstvím.

V době, kdy pobývali Evropané v sídle Zulů, byl na jejich náčelníka spáchán atentát. Jeho léčby se ujal Henry Francis Fynn. Léčba byla nakonec úspěšná a náčelník se zcela uzdravil, tím ještě více vzrostla Fynnova prestiž. Jako poděkování získali Evropané od Šaka svolení osídlit Port Natal a oblast jižně od řeky Tugely v rozloze okolo tří a půl tisíce čtverečních mil. Na tomto území byla v srpnu roku 1824 vztyčena britská vlajka a území bylo prohlášeno za britské.⁹⁰

Další události v Natalu ovlivnil Nathalien Isaacs, který se tam dostal v roce 1824. Isaacsovi se v Natalu moc líbilo, cestoval po zemi a živil se výměnným obchodem, jehož hlavním artiklem byla slonovina. Jeho přáním bylo setkat se s velkým náčelníkem kmene Zulů. Toto přání se mu splnilo a s náčelníkem Šakou se setkal, nakonec s ním navázal i velmi blízký vztah. V roce

⁸⁹ HULEC, str. 101.

⁹⁰ BUDIL, str. 39–40.

1826 uskutečnil Šaka tažení proti klanu Ndwandve, jehož se účastnili i Evropané. Toto tažení Zulové společně s Evropany vyhráli. Díky Isaacovu přátelství s náčelníkem Zulů a bohatství, které získal z úspěšně uzavřených obchodů, rostla jeho prestiž. Šaka chtěl uskutečnit další válečné tažení proti klanu, který se nazýval Kumalo, a opět počítal s pomocí od Evropanů. V tomto konfliktu chtěl použít i evropské střelné zbraně. Velením pověřil svého přítele Isaaca s vojskem čítajícím okolo pěti tisíc zulských bojovníků. Když došlo k boji, rozkazy Isaaca poslechlo jen deset bojovníků s puškami a ostatní se stáhli. Výhoda však zůstávala na Isaacově straně, protože nikdo z domorodého obyvatelstva neznal střelné zbraně. Isaacs společně se zulskými bojovníky zvítězil, ale z bitvy vyšel s vážným zraněním. Kumalové přistoupili na kapitulaci, Šaka neměl žádné velké výhrady a s výsledkem tohoto tažení byl spokojen.⁹¹

5.3 Poslední léta Šakovy vlády

Během příprav další Šakovy válečné výpravy proti klanům Mpondů a Thembuů došlo ke smrti jeho milované matky. To velmi ovlivnilo jeho počínání a jeho krutost dosáhla vrcholu. S jeho matkou bylo zaživa pohřbeno mnoho dívek a popravy probíhaly na denním pořádku. Ten rok nesmělo být zaseto žádné obilí, čerstvé mléko se muselo vylévat na zem a těhotné ženy byly popraveny společně s manželem. Šakova vojska byla bez odpočinku posílána na vojenské výpravy, což vedlo k vyčerpání bojovníků a protestům uvnitř armády. Šaka se osobně výprav již neúčastnil a bojovníkům ani neposkytoval oddíl *fasimba*, jehož úkolem bylo nosit zavazadla bojovníkům. Šakova krutost a bezohlednost nadále rostla, a proto se většina zulských obyvatel rozhodla uprchnout a najít útočiště u evropských osadníků v Natalu.⁹²

Šaka byl bezesporu vládcem celého území, které později představovalo provincii Natal. Již v roce 1823 čítala jeho armáda okolo 50 tisíc bojovníků. Dne

⁹¹ BUDIL, str. 40–42.

⁹² HULEC, str. 103–104.

22. září 1828 byl náčelník Šaka v Dukuze zavražděn.⁹³ Vraždu uskutečnili jeho bratři Dingane a Mhlangane společně s jedním z indunů Mbopem. Po smrti Šaka nastal boj mezi Dinganem a Mhlanganem o nástupnictví. Dingane chtěl získat nástupnictví jen pro sebe, a tak svého bratra Mhlganeho zabil a prohlásil se náčelníkem kmene Zulů. Vyčerpaní a vystrašení obyvatelé ho za svého náčelníka přijali a i evropští usedlíci v Natalu s touto volbou souhlasili, protože Dingane jim slíbil, že všechny úmluvy, které byly uzavřeny, nadále platí.

Dingane byl stejně jako Šaka statečný a snažil se s Evropany vycházet v dobrém. Vojenské výpravy byly nadále uskutečňovány, ale bojovníci získali větší prostor pro pastevectví a rodinný život. Evropané se již přestali bát toho, že by je Zulové mohli napadnout, a tak darovali Dinganovi několik střelných zbraní.⁹⁴ S dobrými vztahy s Evropany nesouhlasil Jakob Msimbiti, který se stal v KwaZulu respektovanou osobností. Snažil se Dinganeho poštvat proti Evropanům a tvrdil mu, že chtějí proti němu vést válečné tažení. Dingane uvěřil Jakobovým teoriím, shromáždil armádu a požádal o pomoc Portugalce a byl připraven na výboje proti Evropanům. K těm nakonec nedošlo, protože Dingane si uvědomil, že ho Jakob obelstil a požádal Evropany, aby ho našli a zabili. Toho úkol se ujal Henry Ogle.

Ve 30. letech 19. století se Natal velmi proslavil a směřovalo do něj stále větší množství přistěhovalců. Mezi nimi byla i skupina Búrů, jejichž úkolem se stalo prozkoumat tuto oblast a najít vhodné místo, kde by se mohli usídlit. Do Natalu se Búrové stahovali, protože se chtěli vymanit z vlivu Britů, kteří ovládali Kapsko a v africkém vnitrozemí hledali útočiště před modernizujícím Západem. Do čela Natalu byl kapským guvernérem jmenován Henry Francis Flynn.⁹⁵

⁹³ TURNER, str. 306.

⁹⁴ HULEC, str. 103–104.

⁹⁵ BUDIL, str. 46–47.

6 Velký trek

Jak jsem se již zmínila, Búrové nesouhlasili s britskou správou Kapska a snažili se vymanit z jejich vlivu a opět získat samostatnost a svobodu, proto hromadně migrovali do vnitrozemí jižní Afriky, kde chtěli najít vhodné pastviny pro založení nových osad. Toto migrování Búrů začalo ve 30. letech 19. století, konkrétně probíhalo v letech 1834–1854 a v afrických dějinách je tato událost nazývána jako Velký Trek (The Great Trek).⁹⁶

6.1 Příčiny vedoucí k Velkému Treku

Účastníci Velkého Treku se nazývali voortrekkové a osidlovali převážně území východně od Kapské kolonie. Od roku 1806 se vlády nad Kapskou kolonií ujali Britové a začali zavádět sérii nařízení, s nimiž Búrové nesouhlasili. Především to byl britský liberální postoj vůči černošskému obyvatelstvu. V roce 1834 Britové zakázali v Kapské provincii i otroctví, což se stalo pro Búry poslední pomyslnou kapkou. Búrové byli přesvědčeni o nerovnosti ras, a bylo pro ně neakceptovatelné zrovnoprávnění černochoů.⁹⁷

Dalším důvodem búrského rozhodnutí opustit Kapskou kolonii se stal pocit ohrožení jejich „*lekker lewe*“ neboli sladkého života. Na počátku 19. století mířilo do Kapské provincie stále větší množství přistěhovalců z Britských ostrovů, čímž byl zcela změněn celý charakter Kapska. Situaci ještě víc vyhrotil příchod abolicionisticky orientovaných misionářů, jejichž hlavním záměrem bylo zrušení otroctví. Přestože se Búrové ke svým otrokům nechovali nějak obzvlášť surově, byli často předvoláváni před soud a zavíráni do vězení za jednání, které považovali za přirozené a tradiční.⁹⁸

Všechny tyto okolnosti vedly Pieta Retiefa k sepsání Manifestu v časopise

⁹⁶ HORÁKOVÁ, str. 63.

⁹⁷ Tamtéž, str. 63–64.

⁹⁸ BUDIL, str. 48–49.

Grahamstown Journal, kde v deseti bodech uvedl hlavní příčiny, proč chtějí Búrové opustit Kapsko. Mezi ně patřila touha Afrikánců po svobodě (*vryheid*), z čehož plyne i další příčina, a to touha vymanit se z vlivu britské hegemonie. Ironií zůstává, že ačkoliv si Búrové tak moc zakládali na vlastní svobodě, právě o ni připravili mnoho černošských klanů, s nimiž se během svého migrování do vnitrozemí setkali.⁹⁹

6.2 Průběh Velkého Treku

V důsledku *mfecane* a *difaqane* se rozsáhlé pastviny v severní oblasti uvolnily, proto bylo rozhodnuto, že se búrská migrace bude ubírat severním směrem. Navíc se v této oblasti nacházely velké řeky, které zajišťovaly zavlažování a půda tak byla mnohem úrodnější. Podmínky pro život se v této oblasti zdály být ideální.¹⁰⁰ První průzkumná výprava, které se říkalo *kommissie trek*, se uskutečnila v roce 1834.¹⁰¹ Jejím velením byl pověřen Pieter Lafaras Uys. Ten v následujícím roce informoval o tom, že natalský přístav je příhodnou oblastí k usídlení a že je výhodný i ve spojení s dalšími jihoafrickými oblastmi. Následně uvedl, že území jižně od řeky Tugely, tedy Natal, a severní část Britské Kafrárie jsou jen řídky osídleny, a proto vhodné pro búrskou kolonizaci.¹⁰²

První vlnu burského odchodu vedl farmář Louis Tregardt a Jan van Rensburg. Výprava byla uskutečněna v roce 1835, během výpravy migrující búrští farmáři překročili řeku Orange a pokračovali směrem k Transvaalu. Lidé s sebou táhli veškerý svůj majetek, stovky kusů ovcí a dobytka, a v některých případech je doprovázeli i jejich khoikhoišti sluhové.¹⁰³ Oba farmáři putovali až k pohoří Zoutpansberg, odkud pokračovali do údolí Sloní řeky. Tam došlo k rozdělení výpravy na dvě skupiny, někteří zůstali s Tregardtem a usídlili se ve

⁹⁹ HORÁKOVÁ, str. 64.

¹⁰⁰ HULEC, str. 108.

¹⁰¹ NERAD, str. 14.

¹⁰² HULEC, str. 108.

¹⁰³ BECK, str. 65.

východním údolí Sloní řeky. Ti, co se připojili k Rensburgovi, pokračovali dále k zátocce Delagoa. Výpravu, které velel Rensburg, však cestou napadli Tsongové a většinu lidí pobili. V roce 1837 se také Trendgart rozhodl pokračovat směrem k zátocce Delagoa, ale i jeho lid cestou potkala smrt. Většina lidí z výpravy se nakazila malárií a zemřela. Přeživší z této výpravy se o dva roky později přepravili do natalského zálivu, ten se již v té době jmenoval Durban. Pojmenován byl po kapském guvernérovi Benjaminu D'Urbanovi.¹⁰⁴

Druhá búrská výprava proběhla na přelomu let 1835 a 1836 a do jejího čela byl postaven Andries Hendrik Potgieter. Během této výpravy došlo k potížím s domorodými klany, v roce 1836 je napadl klan Ndebeleů poté, co překročili řeku Orange a dostali se až k řece Vaal. Vůdcem Ndebeleů se stal Mzilikazi. Střet se odehrál na místě, které bylo později pojmenováno jako Vegkop. Voortrekkům se podařilo pod velením Andriese Hendrika Potgietera a Sarela Callierse odrazit všechny útoky domorodců tím, že z vozů postavili obranný kruhový val a také díky použití několika desítek střelných zbraní, jichž se domorodé obyvatelstvo velmi bálo. S ndebeleskými domorodci se voortrekkové střetli ještě několikrát. Výsledkem těchto výprav bylo vyhnání Ndebeleů až za řeku Limpopo na území dnešní Zimbabwe.¹⁰⁵

Další a další výpravy búrských farmářů hledajících svobodu putovaly na severní břeh řeky Orange. S tím, jak rychle vzrůstal jejich počet, se začalo uvažovat o potřebě vytvořit nový správní úřad. Začátkem roku 1836 byla tedy vytvořena sedmičlenná rada občanů, tzv. *burgerraad*, jejímž prezidentem se stal Gertem Maritzem. Funkci nejvyššího vojenského představitele získal Andries Hendrik Potgieter. V říjnu téhož roku bylo opět svoláno shromáždění v Thaba Nchu, na němž byl guvernérem zvolen Piet Retief. Ten získal vojenské pravomoci v oblasti severně od řeky Orange a nahradil tak Andriese Hendrika Potgietera, jenž nebyl znovu zvolen. Cílem voortrekků byl vybrán Natal, který ovládali Zuluové. Piet Retief se proto snažil získat povolení k búrské kolonizaci

¹⁰⁴ HULEC, str. 108–109.

¹⁰⁵ BUDIL, str. 49.

Natalu od zulského náčelníka Dingana.¹⁰⁶

Piet Retief nejdříve napsal Dinganovi dopis, ve kterém přislíbil, že Búrové chtějí žít se Zuluy v míru a dobrém porozumění. V roce 1837 delegace voortrekků v čele s Pietem Retiefem přijela do Durbanu, aby získala od Dingana pozemky, na nichž by se mohli usadit. Když se Dingan zeptal Retiefa, jaký pozemek by si představoval, odpověděl, že území blízko přístavu Natal, protože „*bílí lidé potřebují mnoho věcí, které přicházejí od moře*“. Tuto oblast však Dingane již přislíbil Gardinerovi.¹⁰⁷

Allen Francis Gardnier byl rodilý Angličan, který do čtyřiceti let sloužil u námořnictva. Po smrti své manželky se rozhodl, že svůj život bude věnovat šíření evangelia mezi africké klany. V prosinci roku 1834 se vylodil v Port Natalu a setkal se s Dinganem, který mu povolil usadit se u pobřeží. V Port Natalu se stal duchovním vůdcem, založil zde misijní stanici a kázal domorodému obyvatelstvu. Později zde vybudoval i školu pro domorodé děti. Garnier se stal brzy respektovaným vůdcem. V roce 1838 se rozhodl přeměnit osadu Port Natal ve město, a to bylo pojmenováno Durban.¹⁰⁸

Ukončena byla i jednání mezi Dinganem a Retiefem poté, co voortrekkeři přivedli Dinganovi stádo dobytka, které Zuluům odcizili Tlokkové. Jelikož oblast přístavu byla již garantována zmíněnému Garnierovi, tak voortrekkové v čele s Retiefem získali povolení osídlit území mezi řekami Tugela a Mzivumbu. Toto povolení definitivně potvrdil Dingane smlouvou ze 4. února 1837.¹⁰⁹ O dva dny později pozval zulský panovník všechny Búry na slavnost. Při této slavnosti na rozloučenou došlo k incidentu, kdy Dingane uprostřed veselí zařval „*Bambani Abathakathi*“ neboli „*Zabijte čaroděje!*“.¹¹⁰ Búrové byli odvečeni na nejbližší kopec, kde jim Zuluové postupně rozbili lebky kyji. V následujících hodinách

¹⁰⁶ HULEC, str. 110.

¹⁰⁷ OKOYE, Felix, *Dingane and the Voortrekkers: A Note of South African History*. In: *The Journal of Negro History* 56(2), 1971, str. 137.

¹⁰⁸ BUDIL, str. 49–50.

¹⁰⁹ CLOETHE, Henry, CLOETHE, W. Brodrick, *The History of the Great Boer Trek and the Origin of the South African Republics*, Londýn 1899, str. 99.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 100.

zuulští vojáci přepadli búrská ležení u Dračích hor a zabili 41 mužů, 50 žen, 185 dětí a 250 Khoikhoiů.¹¹¹

Na pomoc búrským kolonistům byla poslána komanda, která však do Natalu dorazila až v dubnu. V čele jednoho komanda stál Pieter Lafras Uys se svým synem, kteří byli v bitvě nedaleko Italianen zabiti zulskými bojovníky. Přestože měli burští bojovníci střelné zbraně, nedařilo se jim Zuluy přemoci. V září roku 1838 zemřel další významný velitel Gert Maritz. Toho roku byla nepříznivá zima, která zasáhla Búry v podhůří Dračích hor. Kromě neustálých bojů se Zuluy zasáhly burské kolonisty i četné nemoci, na něž zemřelo mnoho lidí. Poté do Natalu přijel Andries Pretorius, který se stal nejvyšším vojenským velitelem voortrekkerů, vybudoval nové vojsko a válčící taktiku. Za cíl si kladl zlomit zuluskou říši a její moc. Britové byli proti potrestání Dingana samotnými Búry, neboť se obávali, aby v zemi nebyl vyprovokován ještě větší neklid. Po guvernérovi D'Urbanovi byl zvolen nový nástupce George Napier, jehož hlavním cílem se stalo zamezení dalšímu pronikání búrských farmářů na sever a zajištění klidu v zemi. V roce 1838 se v Durbanu vylodil britský oddíl pod velením kapitána Charterse a nad přístavem vztyčili svou vlajku.¹¹²

Búrové pod velením Pretoria však pokračovali v bojích proti Zuluům. Poté, co Pretorius překročil řeku Ncome, zjistil, že se nachází v blízkosti Zuluů. Okamžitě přikázal postavit z vozů ochrannou hradbu. Brzy ráno dne 16. prosince 1838 napadlo okolo 10 tisíc zulských bojovníků Pretoriovu armádu, která se však dokázala ubránit díky střelným zbraním a dělům. V této bitvě zemřelo okolo 3 tisíc zulských bojovníků. Na druhé straně neměli Búrové žádné ztráty na životech. Jednalo se o první střet, v němž zulští bojovníci poznali tvrdou porážku. Tomuto střetu se začalo říkat bitva u Krvavé řeky, protože zde bylo zabito tolik Zuluů, že voda v řece Ncome se obarvila krví. Na oslavu tohoto búrského vítězství byl den 16. prosinec vyhlášen jako státní svátek nazývaný Den Smlouvy (Day of the Covenant).

¹¹¹ BUDIL, str. 51–52.

¹¹² HULEC, str. 113–114.

Hned po bitvě se Pretorius se svými bojovníky přesunuli do Dinganova sídla v Mgundgundlovu, ale toto sídlo našel vypálené. Když pak pochovával své muže, našel u Pieta Retiefa smlouvu, kterou uzavřel s Dinganem a v níž mu garantuje půdu v Natalu.¹¹³ Búrové se v zulském sídle zmocnili tisíců kusů dobytka. V Durbanu zůstávali pořád Britové, kteří pokládali Búry za poddané, což se jim samozřejmě nelíbilo, a proto se v čele s Pretoriem přesunuli severozápadně od přístavu. Tam založili město, které dostalo název Svobodná provincie Nového Holandska v jihovýchodní Africe. Podle dvou búrských velitelů Pieta Retiefa a Gerrita Maritze založili město Pietermaritzburg.

Britové se smířili s tím, že Natal se stane nezávislou búrskou republikou a koncem roku 1839 ho opustili.¹¹⁴ Dingane se znovu usadil v Mgundgundlovu a vyčkával na okamžik, kdy by se mohl pomstít za bitvu u Krvavé řeky a napravit tak svou reputaci, proto vyzval všechny své *induny*, aby s ním podnikli tažení na Svazijsko. Jeho bratr Mpanda, který se obával toho, aby jako Dinganův zástupce nebyl zavražděn, uprchl k jižnímu břehu řeky Tugely.¹¹⁵ Dinganův bratr Mpanda se přidal na stranu Búrů. Mpandovi bojovníci společně s búrskými *commandy* hnali Dingana s přívrženci více na sever a v roce 1840 byl Dingana při jedné ze šarvátek zabit. Mpande se stal vládcem zulského království v okolí řeky Tugely a Búry byl uznán jako král Zulska pod búrským protektorátem.¹¹⁶

6.3 Založení búrské republiky Natalie

Poté, co Búrové porazili Dingana a jeho stoupence, se odebrali do Natalu, kde si rozebrali úrodné pastviny a vybudovali nové farmy. Západně od Durbanu založili město Pietermaritzburg, které se stalo hlavním městem vyhlášené Svobodné provincie Nového Holandska v jihovýchodní Africe. Správní systém byl stejný jako v Kapské kolonii v dobách, kdy patřila holandské Sjednocené východoindické společnosti. Země byla rozdělena na okresy, v jejich čele stál

¹¹³ BECK, str. 67.

¹¹⁴ BUDIL, str. 54–55.

¹¹⁵ HULEC, str. 115.

¹¹⁶ HRBEK, str. 319.

landdrost a na vrcholu stála volená čtyřiaadvacetičlenná *volksraad*.¹¹⁷

Búrové získali v Natalu tak rozlehlá území, že v roce 1840 založili Natalii neboli již zmíněnou Svobodnou provincii Nového Holandska v jihovýchodní Africe.¹¹⁸ Britům se však búrský exodus a jejich osamostatnění moc nezamlouvalo. To pramenilo z několika důvodů, jednak jim ubývali poplatníci a výrobci, jednak se obávali toho, že by búrská expanze do vnitrozemí mohla způsobit stěhování bantuských kmenů, které by mohly ohrozit Kapskou kolonii. Taktéž nesouhlasili se založením svobodného búrského státu, nad kterým by neměli kontrolu. Voortrekkery tak stále považovali za britské poddané, přestože se odstěhovali.¹¹⁹

Britům se taktéž nelíbilo, že mají Búrové přístup k oceánu a báli se, že by mohli ohrozit jejich cesty do Indie. V roce 1842 byl Durban okupován britskými jednotkami a v dalším roce byla republika anektována jako britská kolonie Natal. Voortrekkové nechtěli být pod britskou správou a dali se opět do pohybu. Migrovali za řeku Orange a Vaal, kde se již nacházelo několik Búrů.¹²⁰ Hlavním městem britské kolonie Natal se stal Durban a v jeho čele stál Henry Cloete, který zastával funkci Vysokého komisaře. Henry Cloete se také sešel s náčelníkem Zulů Mpandem, aby si vzájemně ujasnili a vytyčili jejich území. Zulský náčelník musel slíbit, že teritoriem, nad nímž budou mít Zulové moc, se stane jen oblast vymezená na jihu řekou Tugela a na východě řekou Buffalo. Britští kolonisté také získali přístav Svaté Lucie a stali se pány všech příhodných přístavů v Indickém oceánu.¹²¹

6.4 Důsledky Velkého treku

Velký trek, prezentovaný jako hrdinský čin, měl mimořádný význam pro

¹¹⁷ HULEC, str. 115.

¹¹⁸ ZIMÁK, str. 24.

¹¹⁹ HRBEK, str. 319.

¹²⁰ NERAD, str. 15.

¹²¹ HULEC, str. 116.

budování búrské identity. Poskytl totiž Afrikáncům mytologii, na níž začali budovat svůj nacionalismus. S touto událostí je spjato několik osobností, které zastávají v afrikánské historii obrovský význam. Jsou jimi Piet Retief, Hendrik Potgieter a Paul Kruger. O významu Velkého treku se nepochybovalo ani o sto let později a v roce 1938 byly uskutečněny velké oslavy k výročí této události.¹²²

Důsledky Velkého treku nebyly jen morálního charakteru. Velký Trek také enormně působil na domorodé africké obyvatelstvo. Výsledkem Velkého treku se stala búrská nadvláda v oblasti mezi řekami Orange a Limpopo, vyvlastnění bantuské půdy v této oblasti a přeměna všech domorodých obyvatel na nevolníky a nádeníky na búrských farmách.¹²³ Velký trek také významně přispěl ke vzniku búrských republik. Jak jsem již uvedla, po obsazení Natalu Brity odešli Búrové do oblasti mezi řeky Orange a Vaal. Tam si Búrové vybudovali nové správní město Winburg. Toto území získal Andries Hendrik Pretorius v tažení proti klanu Taung v roce 1838. Vztahy mezi voortrekky a domorodci byli bezproblémové. V této oblasti žily klany Rolong a Soth, které si byly vědomy technologické vybavenosti Búrů a také jejich přítomnost využívali jako jistý způsob ochrany před potulnými skupinami zbídačených domorodých obyvatel, kteří v důsledku *difaqane* ztratili své pastviny.¹²⁴

Do oblasti mezi řekou Orange a Vaalem taktéž zasáhly vojenské britské jednotky z Kapska. V roce 1848 byla tato oblast násilně anektována a prohlášena za Oranžský svrchovaný stát stejně jako Natal o několik let dříve. Búrové nebyli s tímto britským krokem spokojeni a nechtěli se podřídit britské správě, proto se snažili situaci ještě zvrátit. Pod Pretoriovým velením svedly búrské jednotky s Brity bitvu u Boomplatsu, která vypukla 29. srpna 1848. V této bitvě utrpěli Búrové porážku a byli nuceni hledat si nové útočiště až za řekou Vaal.¹²⁵

Na počátku 50. let 19. století se situace pro Búry zlepšila a došlo k obnovení pokusů pro získání suverenity na územích, která obývali Búrové.

¹²² HORÁKOVÁ, str. 63.

¹²³ HRBEK, str. 319.

¹²⁴ HULEC, str. 117.

¹²⁵ NERAD, str. 15.

Vyjednavačem za Búry se stal Marthinus Wessel Pretorius, ten byl synem již několikrát zmiňovaného Andriese Pretoria. Britové se potáceli v mnoha problémech, v Oranžsku a Kapsku bojovali s domorodými obyvateli a londýnská vláda neměla z finančních důvodů zájem na rozšiřování britské domény v oblasti jižní Afriky.¹²⁶ Byly uzavřeny dvě důležité smlouvy. První smlouva Sand River Convention z roku 1852, která potvrzovala nezávislost území mezi řekami Orange a Vall, nezávislost, na jejímž základě vznikla svobodná republika Transvaal. Druhá smlouva, nazývaná jako Bloemfonteinská dohoda, z roku 1854 potvrzovala nezávislost Oranžska a vznik Oranžského svobodného státu. Těmito dvěma událostmi byl ukončen Velký Trek, jehož hlavním cílem se stalo, aby Búrové získali svobodu a samostatnost. Ani tento stav již nebude trvat věčně a v druhé polovině 19. století povedou obě tyto republiky boje s Brity, aby si udržely svou samostatnost a nezávislost.¹²⁷

¹²⁶ NERAD, str. 16.

¹²⁷ THOMPSON, str. 96.

7 Závěr

Ve čtyřech kapitolách své práce jsem zhodnotila vývoj utváření búrské identity a pokusy Búrů o ukotvení svého vlivu a vytvoření samostatného státu v oblasti jižní Afriky. Proces utváření búrské identity jsem rozdělila do několika etap od příchodu prvních evropských osadníků a vytvoření holandské obchodní stanice v čele s Johannem van Riebeckem, přes problémy s domorodými klany a Britským impériem, které se pokusilo uplatnit svůj vliv nejdříve v Kapské provincii a poté i v dalších oblastech jižní Afriky. Svou práci jsem zakončila první poloviny 19. století, kdy došlo k vytvoření dvou samostatných búrských republik.

Proces utváření búrské identity v jižní Africe započal v roce 1652, kdy holandská Sjediněná východoindická společnost založila na jižním cípu Afriky obchodní stanici, z které se s přibývajícím osadníky z Evropy stala kolonie a přibližně o půl století později Kapské Město. Právě vytvořená kolonie byla zárodkem v procesu utváření búrské identity, příchozí Evropané si vytvořili vlastní jazyk nazývaný jako afrikánština a vedly specifický životní styl na svých farmách. Kvůli jejich expanzi do vnitrozemí docházelo k častým střetům s domorodými klany, neboť jim búrští farmáři zkonfiskovali jejich půdu, která byla pro domorodce velmi podstatná, neboť jim zajišťovala obživu. Nejvýznamnějším z těchto válečných konfliktů byl sled válek s Xhosi. Tyto války jsou také někdy nazývány jako kaferské války.

Poté, co na konci 18. století Francie okupovala Spojené nizozemské provincie, Velká Británie se rozhodla obsadit Kapsko, protože se obávala toho, že by tato strategicky výhodná oblast připadla Francii. Ta by jim následně mohla zamezit v obchodních cestách do Indie, které byly finančně velmi výhodné. Nejdříve Britové považovali Kapsko jen za strategickou pozici, ale tento jejich přístup se brzy změnil a z Kapské provincie chtěli vytvořit britskou kolonii. K anexi Kapska došlo v roce 1814, ale již několik let předtím britská vláda zaváděla nařízení, která zvyšovala vliv Britů v jižní Africe. Mezi britská nařízení

patřil například zákaz obchodu s otroky nebo zavedení angličtiny jako úřední jazyk.

V 19. století došlo také k vzestupu moci kmene Zuluů. O tento nárůst moci se zasloužil především jejich náčelník Šaka. Ten díky válkám, které vedl s dalšími africkými klany a které z velké části vyhrál, dokázal sjednotit africké obyvatelstvo a vytvořit konfederaci, které neomezeně vládl. Evropští osadníci začali osidlovat i další oblasti v jižní Africe, jako byl například Natal. V Kapské kolonii dále narůstal odpor vůči britské správě a poté, co Piet Retief napsal Manifest, ve kterém uváděl důvody, proč by Búrové měli opustit Kapsko, vypukla hromadná migrace, která je v afrických dějinách nazývána jako Velký trek, který je považován za důležitý milník v procesu vytváření búrské identity. Právě díky Velkému treku došlo k formování silného búrského nacionalismu, naplnění představ Búrů o svobodném životě a vytvoření svobodného státu. Kvůli této búrské migraci vypuklo několik dalších střetů s domorodými obyvateli, ale také s Angličany, kterým se nelíbilo, že Búrové opustili jejich kolonii.

V roce 1840 založili Búrové republiku, která se nazývala Natalia. Tím se jim podařilo vytvořit svobodný búrský stát, kde by nad nimi nikdo neuplatňoval svou moc. Tento stav opět netrval moc dlouho. V roce 1842 i tuto nově vzniklou búrskou republiku obsadili Britové a vytvořili z ní další kolonii Jejého Veličenstva. Další pokus Búrů o založení svobodného státu se uskutečnil v 50. letech 19. století, kdy byly založeny dvě republiky. Jednou z nich byl Oranžský svobodný stát a druhou Transvaal. Existence těchto dvou svobodných republik netrvala věčně a o několik desítek let později museli Búrové opět bojovat o svou samostatnost.

8 Seznam použitých zdrojů

- BECK, Roger, *The History of South Africa*, Westport, 2000.
- BINKOVÁ, Simona, *Čas zámořských objevů*, Praha 2008.
- BUDIL, Ivo, *Válka Zuluů. Britsko-zulská válka v roce 1879*, Praha 2006.
- CLOETE, Henry, CLOETE, W. Brodrick, *The History of the Great Boer Trek: and the origin of the South African republics*, New York 1900.
- DAVENPORT, T.H.R., *South Africa: a modern history*, Grahamstone 1987.
- GILIOMEE, Hermann Burh, *The Africanes: biography of a people*, Charlottesville 2003.
- GUELKE, Leonard, *Frontier Settlement in Early Dutch South Africa*. In: *Annals of the Association of American Geographers* 66 (1), 1976.
- GUELKE, Leonard, SHELL, Robert, *Landscape of Conquest: Frontier Water Alienation and Khoikhoi Strategies of Survival 1652–1780*. In: *Journal of Southern African Studies* 18 (4), 1992.
- HORÁKOVÁ, Hana, *Národ, kultura a etnicita v postapartheidní Jižní Africe*, Hradec Králové. 2007.
- HORST, van der Han, *Dějiny Nizozemska*, Praha 2005.
- HRBEK, Ivan a kolektiv, *Dějiny Afriky*, Praha 1966.
- HULEC, Otakar, *Dějiny Jižní Afriky*, Praha 1997.
- CHURCHILL, Winston, *Dějiny anglicky mluvících národů, díl IV. Velká demokracie*, Praha 1999.
- KLÍMA, Jan, *Zámořské objevy. Vasco da Gama a jeho svět*, Praha 2006.
- NERAD, Filip, *Búrská válka*, Praha 2004.
- OKOYE, Felix, *Dingane and the Voortrekkers: A Note of South African History*. In: *The Journal of Negro History* 56(2), 1971.
- SVOBODA, Jiří, SVOBODA, Miloslav, *Pět století bojů o Jižní Afriku*, Praha 1962.
- THOMPSON, Leonard, *A History of South Africa*, New Haven, 1995.
- TURNER, Lorenzo, *The Odyssey of a Zulu Warrior*. In: *Journal of Negro History* 40(4), 1955.
- WAWRICK, Peter, *The South African War: The Anglo-Boer War 1899–1902*, Harlow, 1980.
- ZIMÁK, Alexandr, *Jihoafriická republika*, Praha 2003.

9 Resumé

The topic of my Bachelor's thesis is Formation of Boer identity in South Africa. I describe the process of development of the Boer identity from the first arrival of Dutch settlers who started to come in the second half of seventeenth century to the second half of nineteenth century, when were established two Boer republics.

The first Dutch settlers came in 1652 and established the Cape Colony. The colony slowly expanded and there were more and more people from Europe. The extension of Colony had negative consequences on local African tribes. There were many wars between European settlers and natives. The most important were the wars with Xhosa, also known as the Cape Frontier wars. At the turn of eighteenth and nineteenth century the Great Britain started to occupy the Cape Colony and after annexed this area which became the colony of British imperia. The Great Britain annexed Cape Colony because of securing to trade routes to India.

In the same time there was a tribe of Zulu which became powerful and started to occupy the territory in South Africa. Also there were several wars between Zulu and Boer. The chief of Zulu was Shaka who joined other African tribes and established confederation. The next part of my project describes The Great Boer Trek. It was a great Boer migration away from the Cape Colony because they did not live under the British influence.

The main consequence of Great trek was that Boer acquired the freedom and they established two independent states which are called Orange Free State and Transvaal. The Great Britain did not agree with the free Boer republics and these independent republics were also annexed by the Great Britain in nineteenth century.